

د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث تاریخ

لیکوال: علامه عسکری

Download from: aghalibrary.com

سریزه

خدای پاک فرمایي:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ؛^۱

په رښتیا چې خدای په مؤمنانو ډېر لوي احسان کړې دے چې د دوي تر مينځ يې د دوي له نفسه (جنسه او قوم) پیغمبر راو لیږه چې دوي ته د خدای ایتونه لولي او دوي پاکوي او کتاب او حکمت ورته ښيي په داسې حال کې چې بیشکه له دې وړاندې په ښکاره گمراهۍ کېږي وو.

او همدارنگ فرمایي:

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ؛^۲

او تا ته مو دا ذکر (قران) نازل کړې دے چې خلکو هغه څه روښانه بیان کړي هغوي ته نازل کړې شوه دے او ښايي چې دوي غور او فکر وکړي.

د بحث په سریزې کېږي ضروري گڼو چې څو مطلوبونه بیان کړو او بیا د حدیث او د علم حدیث د خاتم الانبیاء په شریعت کېږي ارزښت او د اهل بیتو او د خلفاو په

۱. سوره آل عمران، ۶۴ آیت.

۲. سوره نحل، ۴۴ آیت.

ملکتونو کښې د حدیث تاریخ په هکله بحث وکړو. لومړۍ دا چې اسلام، یو داسې نظام چې خدای پاک، د انسان فطرت سره سم د دې لپاره چې هغه د انسانیت کمال ته ورسوي، شریعت رالیږلې دے او دا شریعت یې له حضرت ادمه تر خاتم الانبیاء صلی الله علیه و اله پورې هر یو پیغمبر ته د هغه ټولني په هغه وخت کښې د ضرورت او نیاز مطابق نازل کړے دے. مثلاً په حضرت ادم علیه السلام یې د ادم صحیفې د څوک کورنو د ضرورت مطابق او په حضرت ادریس علیه السلام یې د هغه مصحف د یوې کوچنۍ ابادۍ مطابق نازل کړ. او همدې ترتیب سره.... د نوح علیه السلام تر وخته چې خلکو په ښاریو کښې ژوند شورو کړ نو شریعت هم د هغه ښار د اوسیدونکیو د ضرورت مطابق نازل شو لکه یو بل سره لین دین چې سود په کښې نه وي، په دې هلکه قران مجید د هغه شریعت په هکله فرمایي:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا؛^۱

خدای ستاسو لپاره هماغه قانون مقرر کړ چې نوح ته یې د هغې وصیت کړے و. البته د پیغمبرانو په شریعتونو کښې څه اختلاف نشته او په یو بل سورت کښې فرمایي:

وَإِنَّ مِنْ شُعَيْبٍ لَأَبْرَاهِيمَ؛^۲

ابراهیم د نوح د شریعت پیروي کوله.

او مونږ ته فرمایي:

فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا؛^۳

د ابراهیم د توحیدي دین پیروي وکړئ.

پیغمبر صلی الله علیه وآله ته هم فرمایي:

۱. سوره شوری، ۱۳ آیت.

۲. سوره صافات، ۸۳ آیت.

۳. سوره آل عمران، ۹۵ آیت.

وَ اتَّبَعَ مَلَائِكَةُ اِبْرَاهِيمَ حَنِيْفًا؛^۱

د ابراهيم د توحیدي دین پیروي وکړه.

اسماني شریعتونو په خپلو کښې څه ټکره نه لرله، بلکې د یو بل په تکامل او بشپړتیا کښې وو. د پیغمبر صلی الله علیه و آله په شریعت کښې له دې وروسته چې هغوي د غدیر خم په ورځ علی علیه السلام د خدای له خوا خپل ځای ناستې وټاکه، دا ایت نازل شو:

الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ اَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمْ الْاِسْلَامَ دِينًا^۲

نن مو ستاسو دین کامل کړ؛ او خپل نعمت مو په تاسو تمام کړ، او د اسلام مو ستاسو لپاره (د همیشني) دین په توگه خوښ کړ.

د شریعت د تکامل مثال له حضرت ادمه تر حضرت خاتمه صلی الله علیه و آله، داسې دے لکه د ریاضي د علم تکامل چې له اول جماته شورو شي او تر لسم او شپاړسم پورې کامل شي.

التيه په تیرو شریعتونو کښې به ټول شریعت په هماغه اسماني کتاب کښې وو، که د هغه د ادم صحیفې وې که د ادريس او که د موسې علیه السلام تورات وغیره.... وو خو د پیغمبر صلی الله علیه و آله په شریعت کښې په داسې تفصیل سره راغے چې وروسته به بیانېږي.

دویمه: دا چې ټولو شریعت لرونکیو پیغمبرانو، له ځانه وروسته د خپل شریعت لپاره یو وصي او ځای ناستې ټاکلے دے.

د "عقاید اسلام در قران کریم" کتاب په دویم ټوک کښې له حضرت ادمه تر پیغمبر صلی الله علیه و آله پورې د وصیانو لړۍ بیانې شوې ده او ټینگار شوے دے چې یو پیغمبر هم بې له وصي او ځای ناستي نه و.

د ادم وصي، شیث و چې په (هبة الله) مشهور و.

۱. سوره نساء، ۲۵ آیت.

۲. سوره مائده، ۳ آیت.

د نوح وصی، سام و.

د موسی وصی، الیسع و.

او د عیسی وصی، شمعون لرلو.

او په دې طریقو ټولو پیغمبرانو وصیان لرلو، البته هغه وصیانو هم د ځان لپاره خپل شریعتونه لري.

دریمه دا چې: تر څوک چې د نبیانو هغه اوصیاء ژوندي وو، هغه شریعت او اسماني کتاب به محفوظ و. خو کله چې به د یو شریعت لرونکي پیغمبر وصی وفاتیده نو هغه شریعت او اسماني کتاب به د هغه امت د زورورو په لاس تحریفیده یا به یې پتیاوه. هماغه کسانو چې ځان د حضرت موسی بن عمران پیروکار گڼي، د تورات هغه برخه چې د هغوي د خواهشاتو مخالفه وه یا یې تحریف کړه او یا یې پته کړه. د عیسی بن مریم شریعت هم همدارنگ و د تهران د اصول دین د پوهنځای په کتابتون کښې د تورات او انجیل هغه نسخه موجوده ده چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د ظهور په هکله یې بشارت ورکړې دے او بیا په وروستنیو چاپونو کښې دا خبره تحریف شوې ده.^۱

او همدارنگ د هر شریعت امتونو، بدعتونه، له حده تیریدل او نور مخالف کارونه یې په خپل شریعت کښې زیات کړي دي لکه په قران مجید کښې د یهودو په هکله لولو:

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ؛^۲

له یهودیانو داسې کسان دي چې د خدای خبرې یې له خپلې اصلي معنې تحریف کړي دي.

او همدارنگ د اهل کتاب په هکله فرمایي:

وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ؛^۱

۱. د بحث په اخر کښې به راشي.

۲. سوره نساء، ۴۶ آیت.

او بیشکه چې له دوي يوه ډله حق پتوي، په داسې حال کې چې په خپله ترې خبر دي.

او د عسایانو په هکله فرمایي:

وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوها؛^۲

داسې رهبانیت چې هغوي په خپله بدعت جوړ کړې دے.

او می فرمایي:

لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ؛^۳

اے عسایانو! په خپل دین کې له حده مه تیریرئ.

رهبانیت او غلو (له حده وتل) د حضرت عیسی بن مریم په اصل شریعت کې نه وو. غلو داسې خبره ده چې لکه هغوي وویل: عیسی د خدای زوی دے.

کله چې یو شریعت سره داسې کیږي، نو د نوي شریعت راتلل لازمي کیږي. هغه شریعت چې موسی بن عمران په تورات کې راوړے و، د عیسی بن مریم په وخت کې روغ نه و پاتې. له همدې سببه پاک خدای لازم وگڼل چې یو بل پیغمبر یو نوي شریعت سره راولیږي.

البته په شریعتونو کې نه یواځې دا چې په خپلو کې په کې خه ټکره نه وه بلکې ورو ورو مکمل کیده، خو د پیغمبر له وصي وروسته به شریعتونه تحریفیدل.

د رب العالمین حکمت دا و غوښتل چې د پیغمبر صلی الله علیه وآله شریعت د تل لپاره پاتې شي، گني دانسانانو فطرت خو نه بدلیري. د دې امت زور ورو (خلیفه گانو او حاکمانو او...) طبیعت هماغه د تیرو امتونو د طبیعت په شان شو او بدل شوے نه و. که دوي دا کار کولې شوې چې د خاتم الانبياء اسماني کتاب بدل

۱. سوره بقره، ۱۴۶ آیت.

۲. سوره حدید، ۲۷ آیت.

۳. سوره نساء، ۱۷۱ آیت.

کړي او څه چې په کښې د دوي د غوښتنو سره ټکره لري هغه تحریف یا پټ کړي نو کول یې، او په داسې حال کښې به قران له هغه ارزښته غورځیدلې و چې په کوم باندې مونږ اوس ایمان لرو. هغه قران چې مونږ د هغې په هکله دا عقیده لرو چې ټول د خدای له خوا دے او تردې چې یو ټکي په کښې هم کم او زیات نه دے شوے له همدې سببه د خاتم الانبیاء امت ته د شریعت رسیدل او د هغې تراخري وخته پورې له تحریفه خوندي پاتې کیدل له دې سببه دي چې په دوه طریقو سره نازل شوے دے الف، وحی قرآنی؛ ب، وحی بیانی.

تعریف وحی قرآنی و وحی بیانی

وحی قرآنی، هغه وحی ده چې ټول ټکي یې د خدای له خوا دي، او هغه همدا قران کریم دے چې په کښې د اسلامي شریعت ټول اصولونه راغلي دي. لکه په قران کښې راغلي دي:

أَقِمِ الصَّلَاةَ لَدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ؛^۱

د لمر له زواله تر شپې تیاره کیدو پورې لمونځ قايم کړئ.

او دا خبره چې ټول مسلمانان د سهار لمونځ دوه رکعته، د ماښام لمونځ درې رکعته، د ماسپښین او ماڅيگر څلور څلور او د ماښار درې او د ماڅښونن څلور رکعته کوي، دا شمیر یې په قران کښې نه دے راغلی او ټول مسلمانان په دې یوه ځله دي، نو دا یې له پیغمبره زده کړي دي ځکه چې د پیغمبر صلی الله علیه وآله په هکله خدای پاک فرمایي:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى؛^۲

دا پیغمبر له خپلې خوا خبرې نه کوي، بلکې څه چې وايي هغه هماغه قراني وحی ده چې په هغه نازلېږي.

او همدرنګ په قران کښې پیغمبر صلی الله علیه وآله ته ویل کیږي:

۱. سوره اسراء، ۷۸ آیت.

۲. سوره نجم، ۴ آیت.

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ؛^۱

او مونږ قرآن په تا باندې نازل کړ د دې لپاره چې خلکو ته هغه څه بیان کړې چې هغوي ته نازل شوي دي.

البته نور داسې نور ایتونه هم شته چې مخاطب یې یواځې پیغمبر صلی الله علیه و آله دے او زمونږ لپاره نه دي. لکه «کهيعص»، «الم» و «حم».

پیغمبر صلی الله علیه و آله چې څه زمونږ لپاره له دې قرآن او ذکر حکیم نازل شوي دي بیان کړي دي. د هغه حضرت بیان ته، د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه وايي:

دې دویمې وحی ته مونږ «وحی بیاني» وایو چې هماغه لومړۍ وحی چې د قرآن وحی ده، سره نازلیده لکه د غدیر خم په ورځ له دې سره سم چې دا ایت نازل شو:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ؛^۲

اے پیغمبره! کوم څه چې درته د خدای له خوا نازل شوي دي خلکو ته ورسوه، او که دا کار ونه کړې نو خپل رسالت دې خلکو ته نه دے رسوله.

وحی بیاني هم ورسره د علی په حق کښې راغلې ده:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ فِي عَلِيٍّ؛^۳

یعنې: اے پیغمبره کوم څه چې تا ته د علی علیه السلام په هکله په تا نازل شوي دي خلکو ته ورسوه.

دې ته په پام، (فی علی)، د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیث دے، چې د اصلي پیداينبت یې له هغه وحی بیاني دے چې په پیغمبر صلی الله علیه و آله شوي وه.

همدارنگ د لمانځه د رکعتونو بیان هم همداسې و. او په خپله دا وحی بیاني د خاتم الانبياء د پیداينبت سبب دے، او چې خدای پاک کله وفرمايل:

۱. سوره نحل، ۴۴ آیت.

۲. سوره مائده، ۲۷ آیت.

۳. بحار الانوار، ۳۷ ټوک، ۱۵۵ او ۱۸۹ مخ.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ؛^۱

دا پیغمبر له ځانه خبرې نه کوي، بلکه څه چې وایي هغه د خدای پاک وحی ده چې په هغه نازلېږي.

له دې زیاته مزبوته خبره دا ده چې فرمابې:

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ؛^۲

یعنې که زموږ پیغمبر، له ځانه څه ووايي او موږ ته یې نسبت راکړي، نو موږ به هغه منعې به یې کړو او د زړه رگه به یې پرې کړو او په تاسو کښې څوک د دې کار مخ نیوې نه شي کولې.

په دې وحی کښې چې کوم بیان په پیغمبر صلی الله علیه و آله باندې نازلیده، هغه څیزونه چې کوم د غټانو او سیاستمدارانو او خلیفه گانو لکه معاویه او یزید د غوښتو مخالف وو؛ راغلي دي، لکه په قران کښې راغلي دي:

وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ؛^۳

او هغه ونه چې په قران کښې ورباندې لعنت شوه د م.

نو تفسیرونه ولولئ. د حدیثونو تفسیر لیکوالانو راوړي دي چې ملعونه ونه، بنی امیه دي.^۴

او که چېرې دا خبره په قران کښې راغلې وې چې بنی امیه معلونه ونه ده، نو په هغوي کښې خو یو کس یزید و چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله لمسي یې شهیدان کړل او لونه یې ورله بندیانوې کړې، هغه یزید چې درې ورځې یې مدینه

۱. سوره نجم، ۴ آیت.

۲. سوره حاقه، ۴۷ آیت.

۳. سوره اسراء، ۲۰ آیت.

۴. تفسیر الدر المنثور، سیوطی، ۴ ټوک، ۱۹۱ مخ.

د خپلو سپایانو لپاره مباح کړه چې څه یې زړه غواړي ودي کړي.^۱ او د پیغمبر صلی الله علیه و آله په جمات کښې یې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د اصحابو وینې روانې کړې،^۲ هغه یزید چې لښکریان به یې د کعبې په لور ودریدل او لمونځ به یې کاوه او بیا یې کعبه په منجنیق (د هغه وخت په توپو) وویشته^۳ او ویل به یې: اجتمعت الطاعة و الحرمة و غلبت الطاعة الحرمة؛^۴ دلته د کعبې حرمت د خلیفه اطاعت سره ټکره لري او یو ځای نه شي جمع کیدي، نو د خلیفه اطاعت د کعبه له حرمت وړاندې دے نو باید اطاعت وشي.

نو دې ته په پام، که چرې په قران کښې داسې څه موجود وي چې د یزید د حکومت په خلاف وي، نو یزید به هم د تیرشوو زورورو کار کاوه نو داسې حالت کښې بیا قران کښې تحریف او بدلون راتله. د قران د ایتونو سپکاوي به یې کړې و او یا به یې پټ کړې و او قران به له حجیته غورځیدلې و.

خدای پاک فرمایي:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ؛^۵

مونږ قران نازل کړ او مونږ په خپله د هغې حفاظت کوو.

خدای پاک دا اسماني کتاب، چې باید تل تر تله پاتې شي او په خلقو باندې حجت وي، په دې طریقې خوندي وساته چې کوم څه په ښکاره د زورورو او خلیفه گانو په خلاف وو هغه یې په دې قران کښې رانه وړل، بلکې د پیغمبر

۱. تاریخ طبری، ۷ ټوک، ۱۱ مخ؛ ابن اثیر، ۳ ټوک، ۴۷ مخ؛ ابن کثیر ۸ ټوک، ۲۲۰ مخ؛ یعقوبی ۲ ټوک، ۲۵۱ مخ.

۲. تاریخ ابن کثیر، ۲ ټوک، ۲۳۴ مخ.

۳. منجنیق: هغه وسیله وه چې هغې سره به یې غټې گولۍ چې له کپړې او کانې په جوړې وي او په تیلو په ککړې وي او اور به یې اخستې و د دشمن په لور ویشتلې چې سوزي او ختم شي.

۴. تاریخ یعقوبی، ۲ ټوک، ۲۵۱-۲۵۲ مخ.

۵. سوره حجر، ۹ آیت.

صلی الله علیه و آله په حدیث کنبې امت ته تبلیغ شو.

په سوره تحریم کنبې د پیغمبر صلی الله علیه و آله دوو ماندينو (عایشه او حفصه) ۱ اشاره شوې ده او فرمایلي يې دي:

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَعَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةَ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ؛^۲

"که تاسو دواړه (میرمنې) خدای ته توبه وباسئ (نو ښه ده) ځکه چې ستاسو د دواړو زړونه کاره شوي دي او که تاسو د هغه په خلاف د یو بل ملاتړ وکړئ نو خدای د هغه ملگرې دے او له هغه وروسته جبرائیل او نیک مومنان او پرښتې يې ملاتړې دي" د «صالح المؤمنین»، مطلب علی بن ابی طالب علیه السلام دے.^۳

د دې سورت په اخر کنبې خدای پاک د دې کیسې په هکله مثال ورکوي:

قَدْ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطَ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا؛^۴

خدای د هغو کسانو لپاره چې کافران شوي دي د نوح د ښځې او د لوط د ښځې مثال راوړے دے چې هغوي دواړه زمونږ د دوه نیکو بندگانو (د حکم) لاندې وې نو هغوي سره يې خیانت وکړه.^۵

۱. تفسیر طبری، ۲۸ ټوک، ۱۰۴-۱۰۵ مخ؛ صحیح بخاری، ۳ ټوک، ۱۳۷ او ۱۳۸ مخ او

۲ ټوک، ۲۲ مخ؛ صحیح مسلم، کتاب الطلاق، ۲ ټوک، ۱۱۰۸ - ۱۱۱ مخونه، ۳۱ - ۳۴ حدیث؛ مسند احمد، ۱ ټوک، ۴۸ مخ.

۳. سوره تحریم، ۴ آیت.

۴. تفسیر الدر المنثور، سیوطی، ۷ ټوک، ۲۴۴ مخ.

۵. سوره تحریم، ۱۰ آیت.

۵. د هغه دوو ښځو خیانت دا و چې هغوي د پیغمبرانو رازونه ونه ساتل او د کافرانو لپاره يې جاسوسي وکړه، خدای د هغوي دا کار غندلے دے او د پیغمبر صلی الله علیه و آله د دغو

نو د پیغمبر صلی الله علیه و آله دې دواړو ماندينو عايشه او حفصه، د پیغمبر صلی الله علیه و آله په کور کښې څه کړي وو چې دومره زورور ایت نازل شو؟ د السقیفه په کتاب کښې د دې کیسه راغلي ده.^۱

دا معلومېږي چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله په کور کښې څه نه څه خبرې وې؛ او ایا د عقبه په پښه کښې د پیغمبر صلی الله علیه و آله اوبن ویرول دې کیسې سره تړلي دي؟

این حزم چې د خلیفه گانو د مذهب له لویانو د دې په خپل کتاب المحلی^۲ کښې له هغه کسانو د دې چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د اوبن ویرولو په کیسه کښې د ابو بکر، عمر او عثمان نومونه اخلي.

داسې کیسې په حدیثونو کښې راغلي دي او په قران کښې نه دي بیان شوي د دې لپاره چې قران مجید خوندي پاتې شي. هغه کیسې چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله په زمانه کښې یې که هغه په قران کښې راغلي وې نو قران به یې روغ نه و پریښی.

نو خدای پاک قران مجید په دې طریقو خوندي وساته چې د خاتم الانبیاء شریعت یې (زما له قوله) په دوو وحيو سره نازل کړ: الف) وحي قرآنی؛ ب) وحي بیانی. او دا دواړه وحي د خدای پاک له خوا راغلي دي.

اوس دې بیان سره، د ځینې حدیثونو په معنوهم پوهیدې شو چې مثلاً د علی علیه السلام نامه چې په وحي کښې وه هغه څه وه لکه دې ایت کښې «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ - فِي عَلَى - وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ»، د «فی علی» عبارت د خدای له خدای په وحي بیانی سره

دوو بنځو عمل یې د هغو دوو د عمل په شان گڼلې د دې او د هغو مثال یې دې سره ورکړې د.

۱. سقیفه کتاب له همدې لیکوال چې خپور شوی د دې.

۲. المحلی ۱۱ ټوک، ۲۲۴ مخ.

راغله دے.

مرحوم حاجی نوری یو کتاب د فصل الخطاب فی تحریف کتاب رب الأرباب په نامه لیکله دے. او احسان الهی ظهیرهم نو کتاب د الشیعه و القرآن په نامه لیکله دے.

حاجی نوری له لومړي سپرکي تر لسم څپرکي پورې په خپل کتاب کښې هغه روایتونه چې د خلیفه گانو په مذهب کښې راغلي دي چې دا مقصد ترې اخستې شي چې قران تحریف شوه دے راوړي دي او په یوولسم او دولسم څپرکي کښې یې همدارنگ روایتونه د شیعه و له کتابونو راوړي دي.

احسان الهی ظهیر په خپل کتاب الشیعه و القرآن، کښې یواځې هغه روایتونه چې د شیعو په کتابونو کښې راوړي دي، او هغه روایتونه یې پرینسي دي چې د خلیفه گانو د مذهب په کتابونو کښې دي، تر ننه پورې په پاکستان کښې د شیعو د وژلو له ټولو غټ سبب همدا دوه کتابونه دي چې د هیواد وها بیانو همدا دوه کتابونه بهانه کړي دي.

ما د احسان الهی ظهیر او حاجی نوری په ځواب کښې درې ټوکه کتاب لیکله دے:

لومړې ټوک یې د بحث تمهیدیه په نوم دے، او په هغې کښې د قراني اصطلاحاتو بیان دے. چې نن سبا هغه اصطلاحات زمونږ له لاسه وتي دي او تر څو چې په هغه اصطلاحاتو پوه نه شو نو په روایتونو کښې چې کوم اصطلاحات دي په هغې نه پوهیږو.

په دویم ټوک کښې یې هغه ټول حدیثونه چې د خلیفه گانو په مذهب کښې د قران د تحریف په هکله راغلي دي، په اته سوه مخونو کښې څیرل شوي او ځواب یې ورکړه شوه دے.

او په دریم جلد کښې یې، القرآن الکریم و روایات مدرسته أهل البيت علیهم السلام دے چې په کښې هغه ټول روایتونه چې حاجی نوری د اهلبیتو په

مذهب کښې بیان شوي راوړي دي او هغې سره یې د قران د تحریف لپاره دلیل راوړې دے چې خدای دې نه کړي قران یا زیات شومے یا کم شومے دے، د متن او سند له مخې خپرل شوي دي او د خدای پاک په فضل سره دا ثابت شوي ده چې هر یو حدیث څه اشکال لري او د حدیث د متن مطلب څه دے.

په هغه بحثونو کښې دا معلومېږي چې ځینې مشکلات له دې سببه دي چې د قران او روایتونو په اصطلاحاتو باندې صحیح نه یو پوه شوي او ځینې یې د حدیث د سند له مخې دي.

نو دې ته په پام، د اسلام شریعت دوو وحيو سره نازلیدة: قرآنی وحي او بیانی وحي چې بې له وحي بیاني یواځې وحي قرآني سره مونږ د اسلامي شریعت (لکه لمونځ، روژه، حج) ته نه شو رسیدې. او د خاتم الانبیاء د شریعت نورو شریعتونو سره همدا لوی فرق دے. ځکه چې په نورو شریعتونو کښې، د هغوي ټول شریعت د هغوي په اسماني کتابونو کښې و (او کتابونو یې تحریف شوي وو) خو په اسلامي شریعت کښې - له دې سببه چې دا شریعت د تل لپاره پاتې کیدونکې دے - د شریعت اصول او بنیادي خبرې په اسماني کتاب او قرآني وحي کښې راغلي دي او د هغې شرح، تفصیل او بیان د پیغمبر صلی الله علیه و آله په حدیثونو کښې راغلي دي چې ورته وحي بیاني ویلي شي.

د پیغمبر (ص) په حدیث څه تیر شول

اوس باید دا خبره وڅیړو چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونو سره څه وشول، ایا هماغه کار ورسره وشو چې کوم د تیرو امتونو زورورو د خپل وخت اسماني کتاب سره کاوے؟

په دې امت کښې، زورور (یعنی هغه خلیفه گان چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه د هغوي د غوښتنو مطابق نه وو لکه معاویه او یزید)، هغوي د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه په عمل کښې ونه زغم شو او هغو سره مقابله ته

ودریدل.

که مونږ دا وغواړو چې د دې ټولو خبرو سرچینې راوړو نو خو کتابونه لیکل ضروري دي.^۱ نو ښه دا ده چې یو خو ځایونه ترې بیان کړو.

په مسند احمد او سنن دارمي کښې او داسې په نورو کتابونو کښې، له عبدالله بن عمر بن عاصه روایت شوي دي چې ویې ویل: قریشو (یعنې مهاجرانو) ماته وویل:

تَكْتَبُ كُلَّ مَا تَسْمَعُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ وَرَسُولِ اللَّهِ بَشَرًا يَتَكَلَّمُ فِي الْغَضَبِ وَالرِّضَا...؟^۲

ایا تاسو چې له پیغمبر صلی الله علیه و آله هر څه اورئ، هغه لیکئ؟ په داسې حال کښې چې پیغمبر صلی الله علیه و آله د ټولو انسانانو په شان یو انسان دے، او د رضا یا غصې په حالت کښې خبرې کوي...؟

یعنې د پیغمبر صلی الله علیه و آله په یو ځای کښې ابوذر خوښ شوے و وایي: ما أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ وَلَا أَقَلَّتِ الْغَبْرَاءُ مِنْ ذِي لَهْجَةٍ أَصْدَقَ مِنْ أَبِيذَرٍّ؟^۳

اسمان سیوري نه دے او ځمکې په ځان نه دے ساتلے داسې کس چې له ابوذر زيات رښتونې وي.

په بل ځای کښې یې عمار خوښ شوے دے او فرمایي: عَمَّارٌ مَعَ الْحَقِّ؟^۴

عمار تل حقو سره دے.

په یوې بلې کیسې کښې د پیغمبر صلی الله علیه و آله حکم بن ابی العاص نه دے

۱. په دې هکله د همدې لیکوال هغه کتابونو ته چې د أم المؤمنین عائشه د حدیثونو په هکله په دوو ټوکو کښې او د عبدالله بن سبا په هکله په دوو ټوکو کښې، او همدارنگ یو سل پنځوس جوړ کړي شوي اصحاب چې په دريو ټوکو کښې لیکل شوے دے مراجعه وکړئ.

۲. سنن أبی داود، ۲ ټوک، ۱۷۲ مخ؛ مستدرک الحاکم، ۱ ټوک، ۱۰۶ مخ.

۳. مسند احمد، ۵ ټوک، ۱۹۷ مخ؛ مستدرک الحاکم، ۳ ټوک، ۳۴۲ او ۳۴۴ مخ.

۴. کنز العمال، ۱۳ ټوک، ۵۳۹ مخ.

خوښ شوې او ورباندې یې لعنت کړې دے نو دا څه کار دے چې تاسو یې ټولې خبرې لیکئ؟

نو دې ته په پام قریشو به د پیغمبر صلی الله علیه و آله په وخت کښې اصحاب د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیثونو له لیکلو منعې کول.^۱

عبد الله بن عمرو بن عاص وایي: د قریشو دا اعتراض مې پیغمبر صلی الله علیه و آله ته نقل کړ نو ویې فرمایل:

اُكْتُبْ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا خَرَجَ مِنْ فِي إِلَّا حَقٌّ؛^۲

ویې لیکئ! قسم په خدای زما په ځلې بې له حقه بل څه نه راوځي.

نو د حدیثونو خپریدل د پیغمبر صلی الله علیه و آله له وخته منعه شول.

ب) پیغمبر صلی الله علیه و آله چې کله وفات کیده او بیمار و نو ویې ویل:

أَتُونِي بِدَوَاةٍ وَقِرْطَاسٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ؛^۳

ماته دوات او کاغذ راوړئ چې تاسو ته داسې وصیت ولیکم چې له ما وروسته گمراه نه شئ.

په رښتیا چې دا عجیبه ده. یو پیغمبر صلی الله علیه و آله سره هم داسې نه دي شوي. عمر په هغه ځای کښې داسې غږ وکړ چې تر ۱۳۳ کالو پورې پاتې شو.^۴

هغه وویل: «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ؛^۵ د خدای کتاب مونږ له بس دے.»

د پیغمبر صلی الله علیه و آله له دې غوښتنې وروسته، د اصحابو تر مینځ شور شو،

۱. د لایزاتي خبریتا لپاره وگورئ: علوم حدیث، ۵ شمېره، ۸ مخ، د «منع تدوین حدیث» مقاله، محمد علی مهدوی راد.

۲. سنن ابی داود، ۲ ټوک، ۱۷۲ مخ؛ مستدرک الحاکم، ۱ ټوک، ۱۰۶ مخ.

۳. صحیح مسلم، ۵ ټوک، ۷۲ مخ؛ صحیح البخاری، ۱ ټوک، ۵۴ مخ؛ مسند احمد، ۱ ټوک، ۳۵۵ مخ.

۴. تر دې چې په ۱۴۳ هجری کال کښې د ابوجعفر منصور په حکم، د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث لیکل شورو شول.

۵. صحیح بخاری، ۷ ټوک، ۹ مخ.

غوښتل یې چې لاړ شي او قلم او دوات راوړي، عمر ولیدل چې اوس یې راوړي او پیغمبر صلی الله علیه و آله چې خه غواړي هغه لیکل کيږي نو ویې ویل: «إِنَّ الرَّجُلَ لِيَهْجُرُ؛^۱ دا سره (پیغمبر) گډې وډې وایي.»

دا په خپله د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیث سره یو جنگ دے!

په اصحابو کښې ځینې حاضر و کسانو وویل: لاړ شو او رابه وړو، پیغمبر صلی الله علیه و آله وفرمایل: «أَوْ بَعْدَ مَاذَا؟... نو له دې وروسته به خه شي؟»

څوک چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله په مخکښې دا ووايي: "هغه گډې وډې وایي" - توبه نعوذ بالله - له پیغمبر صلی الله علیه و آله وروسته دا کولې شي چې درې څلور کسان شاهدان د خپلې بدې خبرې د ثابتولو لپاره راوړي.

په صحیح بخاري کښې راغلي دي:

«حسبنا كتاب الله» ځینې اصحابو و غوښتل چې کاغذ او قلم راوړي او وصیت نامه ولیکل شي، دلته یې وویل: په حاضر و کښې یو کس وویل: «إِنَّ الرَّجُلَ لِيَهْجُرُ» او دا خو معلومه ده چې کوم کس د پیغمبر صلی الله علیه و آله د وصیت لیکلو مخالف و هم هغه دا خبره کړې ده او هغه یې له عمره بل څوک نه و! چې دا گواهي ورکړي چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله خبرې د زنکدن په حالت کښې وې او گډې وډې یې ویلې او داسې خه یې نه دي ویلي او نه یې لیکلي دي له همدې سببه و چې پیغمبر صلی الله علیه و آله وفرمایل:

قَوْمُوا عَنِّي، لَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيِّ تَنَازُعٍ؛^۲

پاڅئ او له ما لاړ شئ چې دا نه ښايي چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله په خوا

۱. با تفاوتهايی در الفاظ: صحیح بخاری، ۴ ټوک، ۳۱ مخ؛ صحیح مسلم، ۲ ټوک، ۱۶ مخ؛ مسند احمد، ۱ ټوک، ۳۵۵ مخ؛ تاریخ الطبری، ۳ ټوک، ۱۹۳ مخ؛ کامل ابن الاثیر، ۲ ټوک، ۳۲۰ مخ.

۲. صحیح بخاری، د جوائز الوفد من کتاب الجهاد باب، ۲ ټوک، ۱۲۰ مخ او همدارنگ ۲ ټوک، ۱۳۲ مخ؛ صحیح مسلم، ۵ ټوک، ۷۵ مخ؛ مسند احمد، تحقیق احمد شاکر، ۱۹۵ حدیث؛ طبقات ابن سعد، ۲ ټوک، ۲۴۴ مخ، د بیروت چاپ؛ طبری، ۳ ټوک، ۱۹۳ مخ.

کښې جگړه وکړې.

په حقیقت کښې ذهبي ښه فیصله کوي چې په خپل کتاب تذکرة الحفاظ کښې د ابوبکر د حالاتو په بیان کښې له دې وروسته چې ابوبکر سره بیعت وشو وایي:

لَا تُحَدِّثُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ، وَإِذَا سُئِلْتُمْ عَنْهُ، قُولُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَابُ اللَّهِ، أَحِلُّوا مَا أَحَلَّهُ وَحَرِّمُوا مَا حَرَّمَهُ؛^۱

له پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیث مه روایت کوئ که له تاسو هر څه پوښتنه وشي وایي زمونږ او ستاسو تر مینځ د خدای کتاب شته هر څه چې یې هلال کړي دي هغه حلال وگڼئ او هر څه چې یې حرام کړي دي حرام یې وگڼئ.

دا د خلیفه گانو د مذهب سیاست دے، بې له دې یې بله لاره نه وه ځکه چې که د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه موجود وې نو هغوي بیا خلافت ته نه شو رسیدی. نو نتیجه یې دا شوه چې د حدیثونو مخه ونیسي.

هغه خبره چې باید پته پاتې نه شي هغه دا ده چې پیغمبر صلی الله علیه و آله باندې به چې کوم یو ایت نازلیده نو چاته چې به یې د هغې تبلیغ کاوه نو خپل بیان چې د خدای له خوا به هغه ته رسیدلې هغه به یې هم ورسره بیانوه او په دې طریقه به یې تبلیغ مکمل کوه. د پیغمبر صلی الله علیه و آله تبلیغ نیمگړې نه و، که چرې هغه فرمایلي: «أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ؛^۲ د لمر د زوال په وخت لمونځ قايم کړئ.» او دا خبره وحی قرانی سره راغلې وه نو دې سره سم به ورته جبرائیل دا ویل چې لمونځ په څه طریقه قايم کړي. دا خبره هغه مهمه خبره ده چې د حدیث په پیژندگلو کښې ډېر مشکلات حل کوي.

ابن مسعود وایي: «د پیغمبر صلی الله علیه و آله له ځلې مې او یا سورتونه زده کړل.»^۳ مثلاً کله چې به ایت نازل شو چې: وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةَ، نو پیغمبر

۱. تذکرة الحفاظ، ۱ ټوک، ۵ مخ.

۲. سوره اسراء، ۷۸ آیت.

۳. مصاحف ابن ابی داود، ۱ ټوک، ۱۵ مخ.

صلی الله علیه و آله به هغه ته فرمایل چې له دې مراد بني امیه دي. په دې طریقه د اصحابو د قران کتابونه سره د هغه بیانونو چې له پیغمبر صلی الله علیه و آله یې د قران په تفسیر کښې د هر ایت په هکله اوریدلي وو لیکي وو.

ابن مسعود، چې د ایتونو په بیان کښې له پیغمبر صلی الله علیه و آله څه د ایتونو په بیان کښې اوریدلي وو لیکلي وو او بل صحابي هم چې څه د بل سورت په هکله اوریدلي وو لیکي وو.

په مسند احمد کښې راغلي دي چې پیغمبر صلی الله علیه و آله په جمات کښې کان يُعَلِّمُنَا عَشْرَ آيَاتٍ، عَشْرَ آيَاتٍ؛ لس ایتونه مونږ ته رازده کړل لا نَتَعَدَّهَا حَتَّى نَعْلَمَ مَا فِيهَا مِنَ الْعِلْمِ وَالْعَمَلِ؛^۱ له هغه لسو ایتونو به نه تیریدو تردې چې د هغه ایتونو علم او عمل په ښه طریقه زده کړو. مثلاً که د پیغمبرانو کیسې په کښې نقل شوي وي د هغه پیغمبر کیسه به یې کوله؛ او که ایت د قیامت په هکله وي، نو دا به یې بیانول چې د قیامت ورځ به څنگه وي، که د حکمونو په هکله ایت وي لکه لمونځ، اودس، تیمم، نو هغه عمل به یې مونږ ته ښود. نو پیغمبر صلی الله علیه و آله د قران یو ایت هم خلکو ته نه دے بیان کړے مگر دا چې وحی بیاني ورسره وه. وحی بیاني هماغه د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه دي چې دې امت ته بیان شوي دي، دا بیاني وحی د خلیفه گانو سیاستونو سره مخالفې وي. د بیلگې په توگه، د «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ؛ اے مومنانو خپل اوازونه د پیغمبر صلی الله علیه و آله له اوازه مه اوچتوی»، په صحیح بخاري کښې راغلي دي چې دا خبرې د ابوبکر او عمر په

۱. مسند احمد، ټوک ۵، مخ ۴۱۰؛ تفسیر الطبری، ټوک ۱، مخ ۲۷؛ کنز العمال، ټوک ۲، مخ ۳۴۶؛ بحار الانوار، ۹۲ ټوک، ۱۰۶ مخ. برای اطلاع بیشتر، ر.ک: القرآن الکریم و روایات المدرستین، السید مرتضی العسکری، شرکت التوحید للنشر، تهران، ټوک ۱، مخ ۱۵۷.

هکله وي. ۱

نو دا خبره د خليفه گانو سياست سره سمون نه لري؛ او داسې بيلگې ډېر زياتې دي يو دوه نه دي.

د پیغمبر صلی الله علیه و آله په وخت کښې دوه ډوله قراني لیکل وو: يو هغه څه چې اصحابو چې په خپله څه اوریدل - قران او تفسیر - په خپل اختیار سره لیکل او دویم هغه څه چې پیغمبر صلی الله علیه و آله یې حکم کاوه هغه به یې لیکل. نو په دې طریقه کوم څه چې په پیغمبر صلی الله علیه و آله نازلیدل نو پیغمبر صلی الله علیه و آله به چې کوم یو صحابي ورته نزدې وې هغه به یې راغونښته او هغوي به هغه وحي قراني او وحي بياني په هر هغه څه لیکله چې ورته نزدې وې لکه: تخته، کاغذ، خرمن او هډوکي وغيره.

ما په تاریخ کښې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د وحي ۲۹ لیکوالان لیدلي دي؛ ۲ نه دا چې هغه کاتبان وحي وي چې هر یو د پیغمبر صلی الله علیه و آله خاص کاتب وحي وي، داسې نه ځکه چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله خاص کاتب به له علی علیه السلام بل څو نه و. بلکې دا هغه کسان وو چې پیغمبر صلی الله علیه و آله به دوي د وحي لیکلو لپاره راغونښتل و په هغوي کښې چې څوک هم موجود وې هغوي به د خدای د رسول خبرې لیکلي.

الهي وحي به کله په کاغذ لیکل کیده، کله په پوستکي او کله کله به د بیزي، غوا یا اوبن د پنډې په هډوکي.

دا لیکل د پیغمبر صلی الله علیه و آله په کور کښې وو. پیغمبر صلی الله علیه و آله علي علیه السلام ته وصیت وکړ چې کله زما له کفن او دفن نه خلاص شي نو دا

۱. صحیح بخاری، طبع البُعا، ۴ ټوک، ۴۱۰۹ حدیث، ۲ ټوک، ۲۸۷۲ حدیث، د دې سورت

په شان نزول کښې سوره حجرات، ۲ آیت.

۲. عیون الاثر، ۲ ټوک، ۱۹۱ مخ.

ټول سره جمع کړه.^۱

د هغوي جمع کول په دې طريقه وو چې علي عليه السلام به هغه تختې يا خرمنې سورې کولې او په هغو کبښې به يې تار اچوه. هغوي دا کار د شورو له ورځې شورو کړ (ځکه چې د پیغمبر صلی الله عليه وآله د کفن دفن کار د شورو تر شپې پورې و) او د جمعې تر ورځې يې خلاص کړ. بيا يې د قبر په مرسته يې هغه قران چې په کبښې ټوله بياني وحي وه د پیغمبر صلی الله عليه وآله جومات ته يوړه. نو د داسې وحي په موجودگي کبښې بيا دا امکان نه و چې ابوبکر او عمر او عثمان او معاويه او يزيد خليفه گان شي.

نو خليفه گان د امير المؤمنین علي عليه السلام مخې ته ودریدل او ويې ويل: "مونږ ستا راټول کړي قران ته څه حاجت نه لرو، مونږ سره قران شته".

او دا خبره يې رښتيا وه ځکه چې هغوي سره هغه قران و چې بياني وحي په کبښې نه وه. علي عليه السلام وفرمايل: "له دې پس به دا قران ونه وينئ"^۲

او هغه قران چې ورسره وحي بياني هم وه اوس د ولسم امام حجت بن الحسن (عج) سره دے. او دا هماغه کتاب دے چې په حديثونو کبښې راغلي دي کله هغه حضرت ظهور وکړي نو د هغه اصحاب چې ايرانيان دي د کوفې په جومات کبښې به يې درس ورکوي (البته دا خبره دې پته نه وي چې د شيخ طوسي له وخته تر اوسه پورې د نجف عالمان او فقيهان ايرانيان وو) او هغه نوې کتاب چې زمونږ د روايتونو مطابق به يې هغه حضرت (عج) راوړي هغه همدغه قران دے.

اوس بايد وگورو چې د پیغمبر صلی الله عليه وآله حديثونو سره يې څه وکړل. ابوبکر حکم وکړ چې قران دې بې له وحي بياني را جمع شي. دا راټوليدل د

۱. بحار الانوار، ۹۲ ټوک، ۴۸ او ۵۲ مخ، د قمي د تفسير په نقل، ۷۴۵ مخ؛ عمدة القاری،

۲۰ ټوک، ۱۲ مخ؛ فتح الباری، ۱۰ ټوک، ۳۸۲ مخ؛ مناقب ابن شهر آشوب ۲ ټوک، ۴۱ مخ؛

الاتقان للسيوطی، ۱ ټوک، ۵۹ مخ.

۲. تفسير الشهرستاني، المقدمة، الورقة، ۱۵ مخ.

ابوبکر په وخت کښې شورو شو او د عمر په وخت کښې پای ته ورسیدل، عمر هغه قرآن حفصې سره کښنود^۱ او د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث په منع کولو یې شورو وکړه.

عمر د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیث سره څه وکړل؟

اول: د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث نقلول یې منع کړل، د مثال په توګه درې اصحاب یې نامې یې عبدالله بن مسعود، ابودرداء او ابو مسعود انصاري وې، چې د خلیفه د خوښې په خلاف یې حدیثونه نقلول هغوي یې مدینې ته راوغوښتل او له دې ښاره یې د هغوي وتل منع کړل او د خپل عمر تر ختمیدو یې ورته اجازت ورنه کړ چې له مدینه وځي.^۲

د سنن ابن ماجه په سريزي کښې راغلي دي:

قرظة^۳ بن كعب وايي: عمر، زه د حكومتي كارگر په توگه په كوفه كښې وگمارلم او د مونږ سره د مدینې تر وتلو پورې یې بدرگه كړه. ويې ويل: "په دې خبرې پوه شوی چې ما تاسو سره ولې بدرگه وکړه؟" ومو ويل: "د دې لپاره چې مونږ د پیغمبر صلی الله علیه و آله اصحاب یو" ويې ويل: «وإن مع ذلك لِحاجة إنکم تأتون

۱. المصاحف، ۱ ټوک، ۹ مخ؛ کنز العمال، ۲ ټوک، ۲۲۲-۲۲۳ مخ؛ منتخب الكنز، بهامش

مسند احمد، ۲ ټوک، ۴۴ مخ؛ فتح الباری، ۱۰ ټوک، ۳۹۰ مخ.

۲. تذکرة الحفاظ ذهبي، ۱ ټوک، ۷ مخ؛ شرف اصحاب الحدیث خطیب بغدادی، ۸۷ مخ؛

تاریخ ابن عساکر، د سکینه الشهابی تحقیق، ۳۱ ټوک، ۲۸۰ مخ.

۳. قرظہ بن کعب الانصاری خزرجی، د پیغمبر صلی الله علیه و آله له اصحابو دے چې په غزوه احد کښې او نورو غزوو کښې یې هغوي سره ګډون کړے و، هغه په هغه لسو کسانو دے چې عمر د خپل خلافت په وخت کښې عمار یاسر سره سم هغه کوفې ته ولیږ او د ری په فتح کښې چې په ۲۳ هجری کښې ترسره شوه هغه شامل و او امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام کله چې د جمل په جنگ کښې له کوفې بصرې ته روان شو، قرظہ یې د کوفې والي جوړ کړ او اخر دا چې د امیر المؤمنین علیه السلام د خلافت ختمیدو سره هغه هم له دنیا لاړ. دا مطلب په اسد الغابه، ۴ ټوک، ۲۰۳ مخ کښې راغله دے.

أَهْلَ قَرْيَةٍ، لَهُمْ دَوِيٌّ بِالْقُرْآنِ كَدَوِيٍّ النَّحْلِ لَا تَشْغَلُوهُمْ بِحَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ؛ اِبْنُ لَه دې يو بل غرض هم لرم او هغه دا چې تاسو داسې بناړ ته روان یئ چې د هغه ځای خلک قرآن ډېر په شوق سره لولي نو هغوي د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث په نقلولو مشغول نه کړئ".

لیکلي شوي دي چې له قرظہ به چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث په هکله پوښتنه کیده نو ویل به یې: "عمر مونږ منعې کړي یو"^۲ دا عمر دا منعې کول (چې ما د معالم المدرستین له لومړي او دویم ټوک کښې د دې په هکله خبرې کړي دي دا په تاریخ طبري کښې د عمر د ژوند په بیان کښې هم راغلي دي) دې دې حده پورې ورسیدل چې ابا حصین وایي: عمر چې به څوک هم د والي په توگه یو ځای ته لېږه، نو هغه سره له مدینه تر بهره تلله او هغه ته به یې دا سپارښتنه کوله چې داسې نه وي چې له پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیث روایت کړي او ویل به یې چې زه دا سره د دې کار په ثواب کښې شریک یم!^۳ (یعنې دا یې ثواب گڼه چې حدیث منعې کړي).

دویمه: د قرآن له تفسیر له پوښتنه کولو منع کول

عمر په مدینه کښې یواځې یو څو کسانو ته اجازت ورکړ چې هغوي روایتونه نقل کړي، او هغه دا کسان وو:

۱. أم المؤمنین عایشه^۴

۱. سنن ابن ماجه، المقدمة، باب التوقی فی الحدیث عن رسول الله صلی الله علیه و آله، ۱ ټوک، ۱۲ مخ.

۲. مستدرک الحاکم، ۱ ټوک، ۱۰۲ مخ.

۳. تاریخ طبری، طبع اروپا، ۵ ټوک، ۲۷۴۱ مخ.

۴. طبقات ابن سعد، ۸ ټوک، ۳۷۵ مخ. همدارنگ وگورئ د أم المؤمنین عائشه د حدیثونو کتاب دویم ټوک چې ما په اول کښې دا ثابتہ کړې ده چې د اسلام په تاریخ په پیغمبر صلی الله علیه و آله پورې دومره دروغ چا نه دي ترلي لکه څومره چې هغې ترلي دي او د پیغمبر صلی الله علیه و آله په هکله دومره له ځانه بې واقعیتہ خبرې چا نه دي کړي او له بده مرغه بې د

۲. کعب الأخبار یهودی: کعب الأخبار هماغه کس دے چې کله بیت المقدس فتح شو نو له یمنه مدینې ته راغے او د اسلام خرگندونه یې وکړه او غوښتل یې چې بیت المقدس ته لاړ شي خو عمر هغه په مدینې کښې هیسار کړ او د خلافت په دربار کښې رسمي ویندویې شو.^۱

اهلبیتو د مذهب له لارویانو نور ټول مسلمانان د پیغمبر صلی الله علیه وآله سیرت د عایشې له حدیثونو اخلي.

۱. ابواسحاق کعب بن ماتع چې لقب یې کعب الأخبار یا کعب الحبر دے، په اصل کښې یهودي و او د یهودیانو له لویو عالمانو گڼل کیده. ابن سعد په خپل کتاب کښې په ۷ ټوک، ۲ق، ۱۵۲مخ وایي: هغه په لومړیو کښې په یمن کښې و او د ابوبکر په وخت کښې یې اسلام قبول کړ. د عمر د خلافت په وخت کښې مدینې ته راغے چې له هغه ځایه بیت المقدس ته لاړ شي او هلته هستوگن شي. خو عمر ورباندې ټینگار وکړ او په مدینه کښې پاتې شو. هغه به تل تورات د خدای د کتاب په نامه یادوه، که څه هم په هغه وخت کښې د قران د خرگند ایت (سوره بقره، آیت ۷۵، ۱۵۹) تورات تحریف شوې و او یو خالص اسماني کتاب نه و. د عثمان په وخت کښې چې کله د حکومت کارونه بدل شول کعب له مدینې شام ته لاړ او معاویه سره شو.

د کعب الأخبار ټوله هڅه دا وه چې د یهودیانو روایتونه په مسلمانانو کښې خپاره کړي او له بده مرغه په دې کار کښې بریالۍ شو او د اهل کتابو او د بیت المقدس د قبلي په ستاینې کښې د هغه روایتونه او همدارنگ د قران د ایتونو په تفسیر کښې د هغه روایتونه د تفسیر، تاریخ او حدیث په کتابونو کښې لکه تفسیر طبري، تفسیر الدرالمشور سیوطی، تفسیر قرطبي، تاریخ ابن کثیر او داسې نورو کښې راغلل.

کعب ځینې شاگردان هم تربیت کړل چې د یهودیت په خپرولو کښې د هغه مرسته وکړي لکه عبداللہ بن عمرو بن عاص او ابوهریره دوسی او داسې نور. عمر او عثمان او معاویه د کعب د کتابونو په خپرولو کښې ډېر کوشش وکړ او په همدې غرض به یې تل په مدینه کښې له هغه د خلقت د شورو او قیامت او د قران د تفسیر په هکله پوښتنې کولې.

اخر دا چې کعب په ۳۵ هجری کال کښې د ۱۰۴ کالو په عمر کښې په شام کښې وفات شو. د کعب په هکله د لاریاتې خبرتیا لپاره وگورئ: نقش ائمه در احیاء دین، ۲ ټوک، ۱۰۳-۱۲۲مخ.

۳. تمیم داری: تمیم داری هغه کس دے چې د عسایانو له راهبانو و، هغه د جمعه له لمانځه وړاندې رسمي وینا وال شو.^۱

۱. أبو رقیة تمیم بن اوس بن خارجه الداری، په اصل کښې نصراني و، د هجرت په نهم کال مدینې ته راغے او مسلمان شو. صحیح مسلم، ۸ ټوک، ۲۰۴ مخ د فلسطین یو راهب او هغه ځای د خلکو عابد و. (الاصابة فی تمییز الصحابة، ۱ ټوک، ۱۸۲ مخ، د ترجمې شمېره ۸۲۷) او د تورات او انجیل له عالمانو گڼل کیده. (تهذیب التهذیب، ۱ ټوک، ۵۱۱ مخ لومړی چاپ حیدرآباد، د صحیح بخاري روایت ته په پام (کتاب الوصایا، ۴ ټوک، ۱۳ او ۱۴ مخونه، د عبدالحمید چاپ) د تمیم د مسلمانیدو سبب دا و چې عدی بن بده او مردی چې له بني سهم قبیلې وو، سره په یو تجارتي سفر کښې یو ځای کیري په لاره کښې یو کس مریري چې د دې دواړو شریک وي او خپله برخه دې دواړو ته پریري چې د هغه کورنۍ ته یې ورکړي او خپل مال له هغو دواړو بې خبره د قافلې مال سره گډ پریري او دا دواړه خیانت کوي او د خپل هغه شریک ښه مال چې یو ترې هغه جام وي چې د سپینو زرو کار ورباندې شوه وي او قیمت یې درې سوه مثقاله سره زر وي هغه د ځان لپاره اخلي او کله چې د هغه سړي وارثان خبریري نو دا دواړه په دروغو د پیغمبر صلی الله علیه و آله په وړاندې قسم خوري چې له دې خبرې بې خبره ده. او اخر دا چې حقیقت څرگندیري او د سوره مائده ۱۰۶ و ۱۰۷ ایتونه د تمیم داری او عدی بن بده په ملامتیا کښې نازلیري او هغوي په خپل خیانت باندې اعتراف کوي. په دې وخت کښې پیغمبر صلی الله علیه و آله حکم وکړ چې هغه دوه باید پیسې او هغه جام د هغه شریک وارثانو ته ورکړي. بیا یې تمیم ته وفرمایل: "واي دې وي په تا باندې اے تمیمه! مسلمان شه چې خدای له تا تبر شي" او په دې طریقه تمیم مسلمانیري.

د عمر د خلافت په وخت کښې، تمیم باندې عمر خاص رحم وکړ عمر هغه ته «خیر اهل المدينة؛ د مدینه په خلکو کښې غوره» لقب ورکړ. (الاصابة، ۳ ټوک، ۴۷۳ مخ، ۱۳۵۸ چاپ قاهره) او «له ټولو غوره مومن» (سیر اعلام النبلاء، ۲ ټوک، ۴۴۲ مخ، بیروت ۱۴۰۱ چاپ). او هغه ته یې دا ماموریت ورکړ چې د جمعې په ورځ د ویناوال په توگه د جمعې له خطبې وړاندې د عامو مسلمانو لپاره خبرې او وینا وکړي.

د عثمان د حکومت په وخت کښې، تمیم داری ته دا حکم وشو چې په اوونۍ کښې دوه ورځې دا وکړي. (تهذیب تاریخ ابن عساکر، ۳ ټوک، ۳۲۰ مخ)

دویم خلیفه تمیم داری اهل بدر سره یو ځای کړ او هغه یې د اسلام په مخکښانو او لویانو کښې وگڼه او له بیت المال یې ورته پیڅه زره درهمه خاص کړي. (فتوح البلدان، مخ ۵۵۶،

دوي په حدیثونه روایتول او د عمر په وخت کښې بل چا دا حق نه لره چې حدیث روایت کړي^۱ عمر، ټول صحابیان د پیغمبر صلی الله علیه و آله له حدیث نقلولو منع کړي وو.

دریم: د قران د تفسیر منع کول

دا کیسه چې مونږ یې راوړو د اهل سنتو په څو کتابونو کښې راغلي ده.^۲ یو کس چې د تمیم قبیلې له مالدارو کسانو و چې نامه یې صبیغ بن عسل تمیمی و په اسکندریه، کښې یې د پیغمبر صلی الله علیه و آله له اصحابو د قران د تفسیر پوښتنه کوله.

عمر وعاص، عمر خبر کړ. عمر وویل: «هغه حکومتي استازي سره ماته راوړه» کله چې صبیغ حکومتي استازي سره مدینې ته راوړسید، عمر هغه کښیناوه او عرجوني (د کجوري ښاښ چې کجوري یې ترې لرې کړي وي) چې ورسره خوا ته پرته وه هغه یې ورسره دومره په سر وواهه چې هغه وویل: «یا امیر المؤمنین! حَسْبُكَ قَدْ ذَهَبَ الَّذِي كُنْتُ أَجِدُ فِي رَأْسِي؛ بس که، څه چې مې په سر کښې وو

چاپ مصر)

کله چې عمر حکم وکړ چې د روژې مستحب لمونځونه (تراویح) دې په جمعه وکړې شي نو په ۱۴ هجری کال یې د امام په توگه دوه کسان وټاکل چې یو یې تمیم داري و. هغه به په هغه جامو کښې چې په زرو درهمو یې اخستې وې د مسلمانانو لمانځه ته د امام په توگه مخکښې کیده او جمع به یې ورکوله (تاریخ ابن عساکر، ۱۰ ټوک، ۴۷۹ مخ) تمیم داری د عثمان د خلافت تر اخره په مدینه کښې وو او د اسرائیلیاتو په خپرولو بوخت و. د عثمان له قتل وروسته شام ته وښتید او په څلویښتم هجري کال کښې له دنیا لاړ. د هغه د لاریات پیژندگلو لپاره "نقش ائمه در احیاء دین" کتاب وگورئ: ۷ ټوک، ۸۳-۹۹ مخ.

۱. البته عبدالله بن عباس هم په هغه کسانو کښې و چې د حدیث د نقلولو او د قران د تفسیر اجازت ورته ورکړې شوي و. د لاریات معلوماتو لپاره وگورئ: القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۲ ټوک، ۴۲۰-۴۷۲ مخونه.

۲. له هغو ځینې په: الدر المنثور، ۲ ټوک، ۱۱۱ مخ؛ سنن الدارمی، ۱ ټوک، ۵۴-۵۲ مخ؛ تفسیر ابن کثیر، ۴ ټوک، ۲۳۱-۲۳۲ مخ؛ تفسیر القرطبی، ۱۷ ټوک، ۲۹ مخ.

تول والوتل» او کله چې پاڅید نو له سره یې د هغه په لمنې او په عربي کمیس باندې تر ځمکې بهیده. عمر یو ځل بیا هم هغه وغوښت. دا ځل یې هغه په ځمکه ځملاوه او هغه یې سل کورې وواوه چې له ملا یې وینې روانې شوې. دریم ځل چې یې هغه راوسته، و یې ویل: «یا امیر المؤمنین ان کنت ترید فقتلنی قتلًا جمیلًا؛ که چرې ما قتل غواړې نو بې ازاره مې په ښه طریقه ووژنه!»

عمر هغه بصرې ته، ابو موسی اشعري ته چې د بصرې والي و، ولیږ او هغه ته یې حکم وکړ چې خلک دې هغه سره له خبرو کولو منع کړي.

دا سره به چې کله جمات ته ننوته نو چرته چې به کښیناسته خلک به ترې تبتیدل او د جمات په کوم ځای کښې چې به ودریده نو ورسره به خوا کښې څوک نه ودریدل نو څه وخت پس ابو موسی ته ورغی او ورته یې د خپل حال شکایت وکړ او له هغه یې وغوښتل چې خلیفه ته دې سپارښت وکړي چې دا ممنوعیت دې ترې لرې کړي ابو موسی یې سپارښت وکړه او هغه ازاد شو.^۱ نو په دې طریقه یې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیثونو خپریدل منعه کړو. له دې یې هم زیاتې کړې دے.

د ابن سعد په طبقات کتاب کښې د قاسم بن محمد بن ابی بکر په ژوند لیک کښې راغلي دي چې عمر د ممبر لپاسه د پیغمبر صلی الله علیه و آله اصحابو ته قسم ورکړ چې چا هم د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه لیکلي وي هغه دې راوړي، اصحابو ته پته نه وه چې نیت یې څه دے نو ټولو اصحابو چې له پیغمبر صلی الله علیه و آله څه لیکلي وو هغه یې راوړل. نو کله چې ټولو راوړل نو ټول یې راټول کړل او اوریې ورکړې.^۲

دویم خلیفه په دې طریقه د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیثونو خپریدل منعه کړل او یواځې درې کسانو ته یې اجازت ورکړ چې حدیثونه دې نقلوي:

۱. القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۲ ټوک، ۴۱۵-۴۱۷ مخ.

۲. طبقات ابن سعد، ۵ ټوک، ۱۴۰ مخ.

- عایشه

- تمیم داری (چې په اصل کنبې عسایي راهب و)

- کعب الأخبار یهودی (چې په ظاهره یې اسلام قبول کړی و)

ابن عباس ته یې هم اجازت ورکړې و خو هغه ته یې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث په نقلولو کنبې د خلیفه سیاست بنودلې و او ورته یې ټاکلي وو چې کومې خبرې به نقلوې او کومې نه؛ «إِنَّ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ: أَقْلُوا الرِّوَايَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَّا فِي مَا يُعْمَلُ بِهِ؛^۱ عمر به تل ویل: "په عملي چارو کنبې د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیث نقلول کم کړی" (لکه دا چې پیغمبر صلی الله علیه و آله به څه رنگ وضو کوه یا به یې څه رنگ لمونځ کوه، له همدې سببه ابن عباس یې د هغه ایتونو له تفسیره چې د دوزخ او جنت په هکله دي بل څه به یې نه ویل. دا د عمر حدیث سره کره وره و. نو د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیثونو څه نه وو پاتې مگر هغه څه چې اصحابو سره په خپلو صحیفو کنبې (یعنې په هغه قران نه کنبې چې په خپله یې تفسیر سره لیکلي وو).

ما په خپل کتاب "القرآن الکریم و روایات المدرستین" په دویم ټوک کنبې لیکلي دي چې عمر یو قران ولید چې په حاشیه کنبې یې د پیغمبر صلی الله علیه و آله بیان د نو هغه ځای یې ترې په قینچۍ سره پرې کړ او د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیث (وحي بیاني) یې ترې جدا کړه چې باقی پاتې نه شي.^۲

عمر چې کله مړ شو نو عثمان هغه بې وحي بیان قران (چې بې تفسیره جمع شوي و) له حفصې راواخست او حکم یې وکړ چې له دې دې اووه نسخې تیارې کړې شي او شپږ نسخې یې مکې، یمن، دمشق، حمص، کوفې او بصرې ته ولیرلې.

۱. تاریخ ابن کثیر، ۸ ټوک، ۱۰۷ مخ.

۲. کنز العمال، ۲ ټوک، ۲۰۴ مخ، ۳۰۲۳ حدیث، طبع دائرة المعارف العثمانیه، حیدرآباد،

یوه نسخه یې ځان سره په مدینه کښې وساتله^۱ هغه قران چې (چې حفصې سره و) په کښې املايي غلطۍ وې. عثمان وویل: «فِيهِ لَحْنٌ سَتَقِيمُهُ الْعَرَبُ بِالْأَسْنَتِهَا؛^۲ په دې نسخې کښې املايي غلطۍ دي چې عرب به یې په خپلو ژبو صحیح لولي» د دې جملې په معنا صحیح څرگنده نه ده. "لحن" یعنې املايي غلطۍ. مسلمانانو هغه املايي غلطۍ تر ننه پورې په قران کښې هماغه شان پریښي دي. دا کوم قران چې نن سبا مسلمانانو سره د هماغه قران د هماغه کوم د عثمان په وخت کښې املايي غلطو سره لیکل شوه و لکه د «رحمان» ټکې چې «رحمن» لیکل شوه د هماغه، یا «بسطه» ټکې چې «بسطه» لیکلې شوه د هماغه^۳ دا خبره چې لیکلې یې دي عثمان قران راغونډ کړ، ما د القرآن الکریم و روایات المدرستین په دویم ټوک کښې ثابتې کړې ده چې غلطه ده^۴. قران د پیغمبر صلی الله علیه و آله په وخت کښې د جبرائیل په وحی سره جمع شوه د هماغه.

إِنْ عَلَيْنَا جَمَعُهُ وَقُرْآنَهُ... ثُمَّ إِنْ عَلَيْنَا بَيَانَهُ؛^۵

د دې قران جمع کول او لوستل زموږ په ذمې دي... با یې بیانول او خپرول هم

۱. تاریخ الاسلام ذهبي، ۲ ټوک، ۱۴۴-۱۴۵ مخ.

۲. الدر المنثور، ۲ ټوک، ۲۴۶ مخ؛ کنز العمال، ۲ ټوک، ۳۷۲ مخ؛ منتخب کنز، ۲ ټوک،

۵۱ مخ، د ابن ابی داود او ابن انباری د صحیفو په نقل.

۳. یوه بله بیلگه یې دا ده چې لئسفعن، لئسفعنا لیکل شوه د هماغه او په علق سورت ۱۵ آیت کښې؛ لیکونن، لیکونا لیکل شوه د هماغه او په سوره یوسف، ۳۲ آیت کښې. یا لیت، یلیت لیکل شوه د هماغه او په سوره زخرف، ۳۸ آیت کښې. یعیسی لیکل شوه د هماغه او په سوره آل عمران، ۵۵ آیت کښې. شرکاء، شرکوا لیکل شوه د هماغه او په سوره مائده، ۱۱۰ او ۱۱۶ آیاتونو کښې. لشیء، لشیء لیکل شوه د هماغه او په سوره کهف، ۲۳ آیت کښې. بایئد، بایئد لیکل شوه د هماغه او همدارنگ د سوره ذاریات، ۴۷ آیت.

۴. القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۲ ټوک، ۷۱-۹۵ مخ.

۵. سوره قیامت، ۱۷ و ۱۹ آیاتونه.

زمونږ په ذمې دي.

په لومړي ځل قران خدای د پیغمبر صلی الله علیه و آله په سینې کېنې غونډه کړ او هر کال به د روژې په میاشتې کېنې، جبرائیل هغه قران چې په پیغمبر صلی الله علیه و آله نازل شو و هغې سره به یې مخامخوه او د پیغمبر صلی الله علیه و آله د وفات په کال دوه ځله د جبرائیل او پیغمبر صلی الله علیه و آله تر مینځ دا قران سره مخامخ او سره مقابل شو د ۱ د پیغمبر صلی الله علیه و آله په وخت کېنې په سل گونو حافظانو او اصحابو دا قران په خپله له پیغمبر صلی الله علیه و آله زده کړې او لیکلې و. ۲ او په زرگونو کسانو حفظ کړ و ۳ او په کېنې هیڅ کمې او زیاتې نه د ۴ کوم څه دي هغه هغه حدیثونو دي (چې وحي بیاني او یا تفسیر) و هغه یې تر حذف کړ او کوم قران چې اوس زمونږ په لاس کېنې د ۵ هغه د عثمان په وخت کېنې لیکل شو د ۶، نه دا چې عثمان دا قران راغونډه کړ و یو قران خو پیغمبر صلی الله علیه و آله او ابوبکر او عمر هم نه و جمع کړ بلکې قران خدای پاک جمع کړ د ۷.

کوم روایتونه (چې دا غونډول بل چا نسبت ورکول) ټول دروغ دي او په القرآن الکریم و روایات المدرستین، (باب جمع القرآن) دویم ټوک کېنې دا خبره ثابته شوې ده.

مثلا دا چې: **إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ**، ۵ د هغه ایتونو تر مینځ راغله د ۶ چې د پیغمبر میرمنو په هکله دي د ۷ لپاره د ۸ چې دا

۱. مسند احمد، ۲ ټوک، ۲۸۲ مخ؛ سنن ابن ماجه، ۵۱۸ مخ، ۱۲۲۱ حدیث؛ صحیح مسلم،

۴ ټوک، ۱۹۰۵ مخ، ۹۸ و ۹۹ حدیث.

۲. القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۱ ټوک، ۱۳۰-۲۱۸ مخ.

۳. همان.

۴. القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۲ ټوک، ۹۵-۱۲۱ مخ.

۵. سوره احزاب، ۳۳ آیت: «خدای له دې بله نه غواړي چې تاسو اهلبیت پاک کړي او پلیدی

په کامله توگه له تاسو لرې کړي»

خطاب: «وَلَا تَبْرَجُنَّ تَبْرَجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى»^۱ حضرت زهرا (س) ته نه شاملیږي او هغه یې د قران د نص مطابق معصومه او پاکه ده او دا ایت د خدای د حکم مطابق د دې ایتونو تر مینځ راغلی دے.

د قران یو ایت یا یوه کلمه، له خپل ځایه نه دے خوځیدلې او نه بدله شوې ده. د تحریف د روایتونو په هکله باید دا ووايم چې دا خبره اصلا صحیح نه ده یا یې مونږ په معنی نه یو پوه. د قران د یو ټکي ځای په ځای کیدل داسې دي لکه چې ووايو مثلاً سترگې د غوړ په ځای کینسو دې شو، نو دا څه امکان نه دلري ځکه چې د ټکو او ایتونو ځای په ځای کیدو سره معنی بدلېږي.

د قران سورتونه وزن لري، زه یې په وزن پوهیږم خو بیانولې یې نه شم. کله چې یې ټکي بدل شي نو د هغې وزن او معنی بدلېږي. د قران سورتونه داسې دي لکه په تیره زمانه کنبې د خلیل بن احمد شعرونه؛ چې وزن لري خو اوسه پورې خلک لا د هغې په وزن صحیح نه دي پوه شوي. د قران یو ټکي، نه کم شوې او نه زیات شوې نه وړاندې شوې او نه وروسته شوې، هر یو ټکي په خپل ځای کنبې د نورو ټکو په ځای راغلی دے او نورو ټکو او ټول سورت سره سمون لري.

دې ته په پام کوم څه چې دلته بیان شول، خلیفه گانو اول حدیثونه راغونډ کړل او ویې سوځول او بیا دریم خلیفه، عثمان، هغه قرانونه چې وحی بیاني ورسره وه او "مصحف" به یې ورته ویل، ټول راجمع کړل او ویې سوځول یواځې یو کس ورته خپل مصحف ورته کړ او هغه عبدالله بن مسعود و.

نو د عثمان په وخت کنبې هم د قرانونو راټولول له زیات شو. هغه صحابه چې د عثمان په خلاف یې پاڅون کړے و، هغوي به له قرانه گټه اخسته. عبدالله بن مسعود چې د کوفې د خلکو «مقری»^۲ و، په کوفه کنبې د هغه ځای والي ولید

۱. سوره احزاب، ۳۳ آیت: «اے د پیغمبر ماندینو... لکه د لومړني جاهلیت په شان خلکو ته

مه څرگندېږئ»

۲. مقری یعنی هغه کس چې قرآن وحی بیاني سره تفسیر او تعلیم کوي.

سره په جنگ شو. ابن مسعود، دا ایت **إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا** لوسته او ویل به یې چې دا ایت د ولید په هکله نازل شوی دے.^۲ نو له دې سببه عثمان له خلکو مصحفونه راغونډ کړل او ټول یې وسوځول، مگر ابن مسعود چې خپل مصحف ورنه کړ نو چې څه یې له وسه کیدل هغه سره یې وکړل! نو څومره دروغ چې یې ترلې شو د هغه مصحف پسې یې وتړل. بنی امیه و د هغه د شخصیت د خرابولو لپاره په هغه پسې او د هغه په مصحف پسې ډېر دروغ وتړل؛ چې یو ترې دا و چې ویل به یې: د هغه په مصحف کښې «معوذتین» نه دي راغلي.^۳

دا کوم قران چې له مونږ سره دے، دا هماغه قران دے چې په پیغمبر صلی الله علیه و آله نازل شوی دے او په کښې هیڅ کمې زیاتې او ځای په ځای والې نه دے راغلي، هغه یوازینې کار چې هغوی وکړ هغه دا و چې وحی بیاني یې ترې جدا کړه لکه څه رنگ چې یې له دې وړاندې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیثونو لیکل او نقلول منع کړې وو.

یوازي د حضرت علی (ع) د ظاهري خلافت په وخت (له ۳۲ تر ۴۰ هجري کاله) کښې او د عمر بن عبدالعزیز په وخت (له ۹۹ تر ۱۰۱ هجري کاله) کښې د

۱. سوره حجرات، ۲ آیت: «که یو فاسق کس تاسو ته څه خبر راوړ نو د هغې په هکله تحقیق

وکړئ»

۲. تفسیر طبری، ۲۲ ټوک، ۷۸ مخ؛ تفسیر سیوطی، ۲ ټوک، ۸۸-۹۲ مخ.

۳. الاتقان، ۱ ټوک، ۸۱ مخ؛ مسند احمد، ۵ ټوک، ۱۲۹ مخ او همدارنگ وگورئ: القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۲ ټوک، ۱۰۴ - ۱۰۶ مخونه. له معوذتینو مراد، دا دوه سورتونه «ناس» او «فلق» دي.

د عبدالله بن مسعود د پیغمبر صلی الله علیه و آله په وړاندې شان او د عثمان او بنی امیه هغه سره بد چلن کتلو لپاره وگورئ: القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۲ ټوک، ۴۲۲ - ۴۷۰ مخونه او احادیث أم المؤمنین عائشه، ۱ ټوک، ۱۱۳ - ۱۱۷ مخونه، د ۱۴۱۴ هجری پینځم چاپ.

پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیث لیکلو ته اجازت ورکړې شو. ^۱ بیا کله چې عمر بن عبدالعزیز ته په خپله بني امیه و زهر ورکړو او ویې وژۀ نو د حدیث لیکل بیا منعه شو تر ۱۴۳ هجری کاله پورې. ^۲ تر دې چې داسې حدیثونه یې هم جوړ کړل چې پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمایلي دي: «لا تکتبوا عني و من کتب عني غیر القرآن فلیمحه؛ له ما روایت مه لیکئ او څوک چې له بې له قرانه بل څه ولیکي باید هغه دې ختم کړي.» ^۳

په تاریخ الخلفاء سیوطی کښې (د ابو جعفر منصور په حالاتو کښې) او په تاریخ الاسلام ذهبی (د ۱۴۳ هجری کال په تاریخ کښې) راغلي دي چې د حدیث لیکلو اجازت د منصور په وخت کې ښې ورکړې شو. نو سیرت او حدیث او تفسیر او نور له هغه وخته په لیکلو شو. ^۴ نو د خدای د رسول (ص) حدیثونه د خلیفه گانو په مذهب کښې ۱۳۰ کاله له یوې سینې بلې ته منتقل کیدل.

د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه د امام علی علیه السلام او معاویه په خلافت کښې

حضرت امیر علیه السلام دوه کارونه وکړل: یو قرانی خدمت وکړ چې د «نحو» علم یې د قران د حفظ لپاره جوړ کړ. ^۵ او د حضرت امیر علیه السلام دویم کار دا

۱. سنن دارمی، سريزه، ۱۲۲مخ؛ طبقات ابن سعد، ۷ ټوک، ۴۴۷مخ، بیروت چاپ؛ مصنف

عبدالرازق، ۹ ټوک، ۳۳۷مخ، هند چاپ، ۱۹۷۰ م؛ اخبار اصبهان ابو نعیم، ۱ ټوک،

۳۱۲مخ؛ تدریب الراوی سیوطی، ۹۰مخ؛ فتح الباری، باب کتابة العلم، ۱ ټوک، ۲۱۸مخ.

۲. معالم المدرستین، ۲ ټوک، ۵۷مخ، لومړی چاپ، ۱۴۱۲ هجری.

۳. صحیح مسلم، ۴ ټوک، ۹۷مخ؛ سنن دارمی، ۱ ټوک، ۱۱۹مخ؛ مسند احمد، ۳ ټوک،

۱۲، ۳۹ و ۵۶ مخونه.

۴. تاریخ الخلفاء، سیوطی، ۲۲۱مخ؛ تاریخ الاسلام ذهبی، ۲ ټوک، ۲مخ.

۵. طبقات النحویین، ابی الاسود، ۱۳مخ؛ فهرست ابن ندیم، المقالة الثانية، الفن الاول من

اخبار النحویین، ۵۹-۶۰مخ؛ وفيات الاعیان، ۲ ټوک، ۲۱۶مخ؛ الهدایة و النهایة ابن

کثیر، ۸ ټوک، ۳۱۲مخ؛ الاغانی، ۱۲ ټوک، ۳۰۲مخ و ط. سیاسی، ۱۱ ټوک، ۱۰۱مخ،

و چې هغه اصحاب چې په کوفه کښې وو او د هغوي شمیر ۱۸۰۰ رسیده هغوي یې د پیغمبر صلی الله علیه و آله د حدیثونو په نقلولو کښې ازاد پریښودل بلکې ځینې وختونو کښې یې هغوي تشویق کړل، لکه د غدیر د حدیث په نقل کښې.^۱

او په صحیح بخاري او مسلم کښې او نورو ځایونو کښې چې کوم حدیثونه صحیح دي هغه د حضرت امیر علیه السلام له زمانې دي. مثلاً په صحیح مسلم کښې راغلي دي چې پیغمبر صلی الله علیه و آله علي علیه السلام ته وفرمایل:

«أنت مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدي»^۲

معنا یه چې کله حاکمیت وموند، و یې لیدل چې اسلامي علمونه او عالم اسلام د هغه په خلاف دے او د حضرت علی علیه السلام په فضیلت کښې حدیثونه زیات خپاره شوي دي نو حکم یې وکړ چې د ابوتراب علي علیه السلام او د هغه د اولاد په هکله دې یو حدیث هم نقل نه شي.^۳

نو څه یې وکړل؟ په حدیثونو کښې رامنځته شوې ټکرې یوه بیلگه بیانوم.^۴

د خلیفه گانو د مکتب په روایتونو کښې په تاریخ طبري او تفسیر طبري کښې

تاریخ ابن عساکر د ابی الاسود الدؤلی ترجمه؛ معجم الادباء، ۱۴ ټوک، ۴۹ مخ؛ نزهة الالباد فی طبقات الادباء، ۵، ۱۸-۲۲ و ۳۰۲ مخونه، انباه الرواة قفطی، ۱ ټوک، ۴-۲ مخ، قاهره چاپ، سنة ۱۳۲۹.

۱. تاریخ ابن کثیر، ۵ ټوک، ۲۱۰-۲۱۲ مخ؛ مسند احمد، ۱ ټوک، ۱۱۸-۱۱۹ مخ او ۴ ټوک، ۳۷۰ مخ؛ مجمع الزوائد، ۹ ټوک، ۱۰۵ مخ. همدارنگ وگورئ معالم المدرستین پینځم چاپ، ۱ ټوک، ۴۹۹-۵۰۰ مخ؛ نقش ائمه در احياء دین، ۱۴ ټوک، ۱۸۸-۱۸۹ مخ.

۲. صحیح مسلم، ۷ ټوک، ۱۲۰ مخ، باب فضائل علی بن ابی طالب. په صحیح بخاري کښې، ۲ ټوک، ۲۰۰ مخ، باب مناقب علی بن ابی طالب هم دا روایت راوړے دے خو اخري عبارت یې دارنگ دے: الا انه ليس نبی بعدی.

۳. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید معتزلی، ټوک ۳، مخ ۱۵-۱۲.

۴. او د لازياتي خبرتيا لپاره د أحاديث أم المؤمنین عائشه دوه ټوکه کتاب او د نقش عايشه در تاريخ اسلام کتاب ترجمه وگورئ.

راغلي دي چې كله دا ایت: «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» نازل شو، پیغمبر صلی الله علیه و آله حکم وکړ بنی عبدالمطلب راغلل او هغوي ته یې وویل: «أَيُّكُمْ يُؤَاوِرُنِي عَلَىٰ هَذَا الْأَمْرِ عَلَىٰ أَنْ يَكُونَ أَخِي وَوَصِيبِي وَخَلِيفَتِي فِيكُمْ؟» په تاسو کښې څوک په دې کار کښې زما مرسته کوي چې په تاسو کښې زما ورور او وصي او خليفه وي؟» هېچا قبوله نه کړه. علی علیه السلام په دغه وخت کښې ځوان و، و یې ویل: «أَنَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ؛ زَهْ أَمْرٌ د خدای رسوله» حضرت، اوچت کړ او و یې فرمایل: «إِنَّ هَذَا أَخِي وَوَصِيبِي وَخَلِيفَتِي فِيكُمْ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا؛ دې په تاسو کښې زما ورور او زما وصي او زما خليفه دے نو خبره یې واورئ او اطاعت یې وکړئ»

بنی عبدالمطلب پاڅیدل او لارل او په ابوطالب پسې یې مسخرې وکړې چې: «قَدْ أَمَرَكَ أَنْ تَسْمَعَ لِابْنِكَ وَتُطِيعَ؛ دا ته یې حکم درکړ چې د خپل زوی خبره واورې او اطاعت یې وکړې.»^۲

خو ابوهریره وایي چې كله دا ایت «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» نازل شو، پیغمبر صلی الله علیه و آله د صفا غره ته وخته او و یې فرمایل: «یا بنی عبدمناف! یا بنی عبدالمطلب! یا صفیة بنت عبدالمطلب! یا فاطمة بنت محمد! یا عائشة بنت

۱. سوره شعراء، ۲۱۴ آیت: او خپلوان دې وویروه.

۲. تاریخ طبری، د یورپ چاپ، ۱ ټوک، ۱۱۷۱ او ۱۱۷۲ مخ؛ او ابن عساکر، د محمودی تحقیق، ۱ ټوک، ۸۸ مخ؛ تاریخ ابن اثیر، ۲ ټوک، ۲۲۲ مخ؛ شرح ابن ابی الحدید، ۳ ټوک، ۲۲۳ مخ. دا خبره پاتې نه شي چې طبري د خپل تاریخ په کتاب کښې، لکه څه رنگ چې نقل شوي دي دا روایت مکمل راوړے دے خو د خپل تفسیر په کتاب کښې یې د دې یاد شوي ایت لاندې دا روایت نقل کړے او هغه ټکي چې د امیرالمؤمنین علیه السلام په خلافت باندې دلالت کوي هغه یې پرېښي دي او د هغو په ځای یې مبهم ټکي لکه - کذا و کذا - راوړي دي. هغه د پیغمبر صلی الله علیه و آله خبره داسې نقل کړې ده: «ان هذا أخي و کذا و کذا»

أبي بكر! إنني لا أملك لكم من الله شيئاً»^۱

ابوهریره د خیبر د فتح په کال په هغه بیړۍ کښې چې جعفر بن ابی طالب او د هغه یاران یې له حبشې یمن ته راوړي وو، له هغه ځایه مدینې ته راغله و. دوي د خیبر په فتحې کښې د اسلام سپایانو ته ورسیدل او پیغمبر صلی الله علیه و آله دوي د خیبر له غنیمتونو برخه ورکړه.

أبو هريره د دې ایت «وَأَنْذِرُ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ»، د نازلیدو په وخت کوم ځای و چې دا کیسه روایتوي؟ بی بی زهرا (س) د بعثت په پینځم کال زیږیدلې وه.^۲ او دا ایت د بعثت په دریم کال نازل شوې ده. په دې کال کښې لا بی بی زهرا (س) او عایشه نه وې پیدا.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمایي: «ثلاثة كانوا يكذبون على رسول الله صلى الله عليه وآله، أبو هريرة و أنس بن مالك و امرأة؛ درې کسان دي چې د خدای په رسول پسې به یې دروغ تړل او هغه: ابوهریره او انس بن مالک او یوه بنځه ده» (چې مطلب یې څرگند د م)^۳

دا درې کسان په نظر کښې وساتئ. کومې خرابکاری چې د پیغمبر صلی الله علیه و آله په حدیثونو کښې دې دريو کسانو وکړې داسې هیچا نه دي کړي.^۴ نن چې دا کوم دروغ حدیثونه دي هغه ډېر د معاویه په وخت کښې جوړ شوي دي.

۱. یعنی: اے د عبد مناف بچو، اے د عبدالمطلب بچو، اے صفیه د عبدالمطلب لور، اے فاطمه د محمد لور، او اے عایشه د ابوبکر لور، زه د خدای له خوا تاسو سره څه وعده نه کوم.

لږ څه فرق سره دا خیره سنن النسائی، ۲ ټوک، ۲۴۷ مخ؛ مسند احمد، ۲ ټوک، ۳۵۰ مخ؛ صحیح بخاری، ۴ ټوک، ۱۲۱ مخ هم راوړي ده.

۲. بحار الانوار، ۴۳ ټوک، ۹ مخ، ۱۳ او ۱۶ حدیث.

۳. بحار الانوار، ۲ ټوک، ۲۱۷ مخ؛ الايضاح، ۵۴۱ مخ؛ الخصال، ۱۹۰ مخ، ۲۲۳ حدیث.

۴. وگورئ: الکافی، ۳ ټوک، ۳۴۲ مخ؛ التهذيب، ۲ ټوک، ۳۲۱ مخ.

مدائتي په خپل کتاب الأحداث کښې ليکي:

معاويه له دې وروسته چې خلافت يې په لاس راوړ، نو خپلو کارگرو ته يې دا رنگ حکم ورکړ:

خوک چې هم د ابوتراب علي او د هغه د کورنۍ په ستاينه کښې څه ووايي نو د هغه د وينې او مال څه حرمت نشته او وينه يې څه پور نه لري.

يو ځل بيا معاويه خپلو کارگرو ته په ټولو سيمې کښې په خپل حکم کښې وليکل: د علي او د هغه د کورنۍ د هيچا گواهي مه قبلوئ. او همدارنگ يې حکم وکړ: خوک چې هم د عثمان ملگري وي او هغه سره يې مينه وي او هغه کسان چې د هغوي په ستاينه کښې حديث نقلوي، نو زما د حکومت په ټولو سيمو کښې هغه وپيژنئ او ځان ته يې نژدې کړئ او درناوي يې وکړئ. بيا چې داسې کسان د عثمان په فضيلت کښې څه وایي هغه راته وليکئ او د ويونکي نامه او د هغه د پلار نامه او کورنۍ يې هم راوليکئ!

دا حکم داسې جاري شو او ځان بيللو او حريصناکو او بيغيرتو د دنيا د مال لپاره داسې حديثونه له ځانه جوړ کړل چې د عثمان فضيلتونه زيات شول! ځکه چې معاويه پيسه جامه او ځمکې او څه چې په لاس کښې وو بې دريغه په دې لاره کښې خرچ کړل. او يو ناپيژندلې او سپک کس چې به د معاويه کارگرو ته ورغی او څه چې به يې د حديث په توگه د عثمان په ستاينه کښې نقلول، نو ورته به پام کيده؛ د هغه نامه به يې ليکله او د حکومت په چارو کښې به ورته مقام ترلاسه کيده.

څه وخت پس معاويه يو بل حکم وکړ چې خپلو کارگرو ته يې حکم ورکړ: اوس د عثمان فضيلتونه زيات شو او ټولو بناوونو کښې اوريدې شي نو اوس خلک دې ته وهڅوئ چې د لومړيو خليفه گانو په فضيلت کښې روايتونه راوړي او د ابوتراب په فضيلت کښې يو حديث هم داسې پاتې نه شي مگر دا چې د هغه په

شان د لومړیو خلیفه گانو لپاره ماته راوړئ یا بې اپوټه روایت راوړئ.^۱

ابن عرفه چې په نَفْطَوِيَه مشهور دے لیکي:

"د پر هغه دروغ حدیثونه چې د اصحابو په فضیلت کښې بیانېږي د بني امیه په وخت کښې جوړ شوي دي او هغه هم یواځې په دې غرض چې روایت کوونکې ورسره ځان خلیفه ته نزدې کړي".^۲

د خلیفه گانو په مکتب کښې د حدیث د روایت کولو دا لنډه غوندې وینا وه.

***

د پیغمبر صلی الله علیه و آله حدیثونه د اهل البیت علیهم السلام په مذهب کښې د اهل بیتو علیهم السلام په کتابونو کښې.

امامانو سره یو کتاب و چې نامه یې جامعہ وه چې قصه یې داسې ده:

کوم څه چې پیغمبر صلی الله علیه و آله ته وحي کیدل، د شپې به علی علیه السلام پیغمبر صلی الله علیه و آله ته راتلے او پیغمبر صلی الله علیه و آله به هغه ویل او هغه به لیکل.^۳

هغه ته یې وویل: «ولیکه!» ویې ویل: «آیا ویرېږې چې زه یې هیر نه کړم؟» ویې فرمایل: «نه، نه ویرېږم؛ ځکه چې له خدایه مې غوښتي دي چې ته څه هیر نه کړې؛ خو د خپلو شریکانو لپاره ولیکه.» ویې ویل: «زما شریکان څوک دي؟» حضرت صلی الله علیه و آله امام حسن علیه السلام ته اشاره وکړه. چې په دغه وخت کښې ماشوم و. او ویې فرمایل: «ستا دا زوے له هغوي لومړی کس دے.» بیا یې امام حسین علیه السلام اشاره وکړه. چې هغه هم دغه وخت ماشوم و. او ویې

۱. د شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید په تفصل کښې د مدائني روایت، ۳ ټوک، ۱۶۱۵ مخ.

۲. هماغه.

۳. در بعضی روایات دیگر آمده که شبانه روزی دو بار نزد پیامبر صلی الله علیه و آله می رفتند. الکافی. کتاب فضل العلم، ج ۱، ص ۲۴، تصحیح استاد علی اکبر غفاری؛ سنن ابن ماجه، حدیث ۳۷۰۸ من باب الاستئذان بکتاب الاذن.

ویل: «له هغوي دویم تن دا دے او د هغه له نسله نهه کسان.»^۱
 حضرت علی علیه السلام به هغه څه چې له یوه ملاقاته تر بل ملاقات پورې په پیغمبر صلی الله علیه وآله وحي شوي وو د اوبس په یوې څرمنې لیکل^۲ چې د دې ټولو لیکلو نامه جامعه شوه. په روایت کښې راغلي دي چې جامعه او یا زراغه^۳ (فُتیه) وه او د امام رضا علیه السلام تر وخته پورې او ولسو اصحابو هغه لیدلې ۴.۵۵

امامانو به خپلو اصحابو ته له جامعه او د علی علیه السلام له مصحفه (یعنی هغه قران چې وحي بیاني هم په کښې وه) خپلو اصحابو ته روایتونه نقلول^۵ او اصحابو به لیکل، تردې چې د هغو لیکلو شمیر څلور سوره اصلو ته ورسید او ورته څلور سوه اصله نامه ورکړې شوه. کیدې شي چې وروسته یې شمیر له دې هم زیات شوې وي.

دا اصلونه ډېر واړه واړه کتابونه وو.^۶ له هغوي دوه اصله اوس د تهران په

۱. بحار الانوار، ټوک ۳۲، مخ ۲۳۲.

۲. د اوبس څرمن چې به یې کله صفا کړه نو داسې به شوه لکه اوسني کاغذ او د لیکلو توان به یې ورباندې لرلو. دا څرمن به یې داسې د داسې څیزونو د لیکلو لپاره استعمالوله چې غوښتل یې تر ډېر وخته پاتې شي. د دې څرمنې ځینې بیلگې اوس هم د امام رضا علیه السلام د روزې په نندارتون کښې پرتې دي چې قراني ایتونه ورباندې لیکلي شوي دي.

۳. کافی، ټوک ۱، مخ ۲۳۹. حدیث؛ بصائر الدرجات، ۱۵۱-۱۵۲ مخ؛ وافی، ج ۲،

۱۳۵ مخ. ذراع یوه اندازه ده لکه فتی چې د گوتو له څوکي تر څنگل پورې وي.

۴. معالم المدرستین، ټوک ۲، مخ ۳۴۹-۳۵۹، څلورم چاپ، ۱۴۱۲ هجری.

۵. معالم المدرستین، ټوک ۲، مخ ۳۴۹-۳۴۵، څلورم چاپ، ۱۴۱۲ هجری. و همدارنگ وگورئ: فصلنامه علوم حدیث، دریمه شمېره، ۱۴۱ مخ. "امیرمؤمنان علیه السلام قدیم ترین سند حدیثی" مقاله، محمدصادق نجمی.

۶. د اهلبیتو علیهم السلام د مذهب په اصطلاح کښې "اصل" هغه روایي کتاب ته وایي چې لیکوال هغه روایت یا په خپله له معصومه اوریدلي وو یا یې په یوې واسطې سره له معصومه نقلوي، او په کښې داسې حدیث نه وي چې هغه حدیث لیکوال هغه له یو کتابه

پوهنتون کښې د عَصْفُری په نامه موجود دي.

ډېره ضروري ده چې دا «اصول اربعمائه» حوزه علمیه پیدا کړي او د هغوي سرلیک د حدیثونو په کتابونو کښې بیامومي چې په کومو کتابونو کښې له هغو اصولونو حدیثونه نقل شوي دي. دا یو ډېر لوی خدمت دے. البته باید کافی، استبصار، تهذیب و... هم وخیږل شي او دا هم مهم دي.

هغه لومړی کس چې اصول اربعمائه یې راغونډ کړي دي، او زموږ په لاسو کښې موجود دي هغه شیخ کلینی (وفات کال ۳۲۹ هجری) دے چې څو اصولونه یې په کافي کښې راغونډ کړي دي. کلینی، شل کاله له یوه ښاره بل ښار ته، له یوه کلي بل کلي ته او له نشاپوره تر بغداده تلے دے او څه چې په لاس ورغلي دي، راغونډ کړي دي.^۱

دویم هغه کس چې دا اصول یې راغونډ کړل او په ډېره ښه طریقه یې راغونډ کړل هغه شیخ صدوق (وفات کال ۳۸۱ هجری) دے. هغه له دوو سوو زیات کتابونه لري.^۲

له هغه وروسته شیخ طوسی (وفات کال، ۴۶۰ هجری) دے چې له اصولو یې د فقهي هغه برخه چې په لاس ورغلي وه په استبصار او تهذیب کښې غونډه کړې ده.^۳

لیکلے وي. همدارنگ وگورئ: معالم المدرستين، ۳ ټوک، ۲۵۸ مخ، څلورم چاپ، ۱۴۱۲ هجری.

۱. رجال نجاشی، ۲۲۲ مخ.

۲. د تفصیل لپاره وگورئ: د من لا يحضره الفقيه كتاب سريزه چې استاد علي اكبر غفاري يې څېړنه كړې ده، ۱ ټوك، هماغه چاپ.

۳. دا څلور کتابونه (کافي، من لا يحضره الفقيه، استبصار و تهذیب) د شيعو څلور کتابونه ده. او ليکوالان يې (محمد بن يعقوب كليني د كافي ليكوال، محمد بن علي بن حسين بابويه قمی د من لا يحضره الفقيه او محمد بن حسن طوسی د استبصار او تهذیب ليكوال دے) چې دوي په محمودون ثلاثه اول هم مشهور دي.

له ټولو مهم ټکي دا دے چې زموږ عالمانو د شیخ صدوق له وخته حدیثونه سره دوه ډوله کار وکړ: یو کار یې فقهي حدیثونو سره وکړ، او یو یې غیر فقهي حدیثونو سره وکړ. هغوي فقهي حدیثونو سره یو خاص کار وکړ. شیخ صدوق په خپلو دوه سوه کتابونو کې له هغه کسانو روایتونه راوړي دي چې په "من لایحضره الفقيه" کې له هغوي روایت نه کوي؛ شیخ طوسی په خپل کتاب تبیان کې له ځینو کسانو لکه عایشه او عبدالله بن زبیر روایت نقلوي چې له هغوي په استبصار او تهذیب روایت نه نقلوي. زموږ فقیهانو - رضوان الله تعالیٰ علیهم - لکه: آیت الله بروجردی او آیت الله خویی، په فقهي حدیثونو کې د سند او متن له مخې دومره څیړنې کړي دي چې یو انسان له دې زیاته څیړنه نه شي کولای او ما علمي بحث سره دا خبره ثابتې کړې ده^۱ چې که څوک دا وغواړي چې هغه اسلامي حکمونو ته ورسې چې پیغمبر صلی الله علیه و آله راوړي دي نو بې له دې یې بله لاره نشته چې د شیعه فقهي رسالو ته رجوع وکړي. خو له بده مرغه له فقهي حدیثونو علاوه په نورو کې ډېره څیړنه نه ده شوې. د بیلگې په توګه شیخ طوسی، د «ءافک» قصه نقلوي او وایي چې دا د عایشې په هکله ده او ایتونو د عایشې د خلاصې لپاره نازل شوي دي.

دا خبره د شیخ طوسی له تبیانه مجمع البیان ته هم تلې ده او... د ابوالفتوح رازی تفسیر ته او د گازر تفسیر ته او نورو ته.

په داسې حال کې چې د «افک» ایتونه د ماریه د خلاصې لپاره نازل شوي دي چې عایشه او د هغو پلویانو په هغې پسې تړلي وو. (د اصل قصې لپاره "نقش عائشه در تاریخ اسلام" کتاب، ج ۱، مخ ۸۶-۸۸ ته مراجعه وکړئ).^۲

۱. معلم المدرستین، ۳ ټوک، ۲۵۳-۳۲۵ مخ، څلورم چاپ، ۱۴۱۲ هجری.

۲. همدارنگ وگورئ: احادیث أم المؤمنین عایشه کتاب، ۲ ټوک، ۱۵۳-۹۹ و

۱۸۵-۱۲۵ مخونه. لومړی چاپ، ۱۴۱۸ هـ.

هغه لومړنۍ کس چې تر ننه پورې یې زموږ په غیر فقهي حدیثونو کېښې څیړنه کړې ده هغه علامه شوشتري رحمه الله دے چې په الأخبار الدخيلة کتاب او په خپلو نورو کتابونو^١، کېښې یې ارزښتمن کارونه کړي دي.

مونږ د حدیثونو، ادابو، اخلاقو او عقیدو حدیثونو ته ډېر اړمن یو. خو که زه وغواړم چې هغه خرابکاری چې زموږ په غیر فقهي کتابونو کېښې شوي دي نه په فقهي کتابونو کېښې، بیان کړم، نو ډېرو کتابونو لیکلو ته اړمن یم بې له هغه کتابونو چې لیکلي مو دي.^٢

او ځینې داسې روایتونه هم شته چې زه ورته «منتقله روایات» وایم دا روایتونه په اصل کېښې د خلیفه گانو د مذهب په کتابونو کېښې وو او له هغه ځایه زموږ کتابونو ته، مخصوصا د شیخ طوسي تبیان او نورو ته راوړیدلي دي، او تردې چې لکه د شیخ عباس قمي منتهی الامال ته هم راغلي دي.^٣

د پیغمبر صلی الله علیه و آله د سیرت په کتابونو کېښې هم پوره څیړنه نه ده شوې. کله بحار الانوار په ایران کېښې نه و چا شوې، نو زه په کاظمین کېښې وم. اراده مې وکړه چې یوه علمي ډله جوړه کړو چې د بحار تصحیح وکړي او بیا یې چاپ کړو، علمي ډله جوړه شوه، زه وم او شیخ محمد رضا شبیبی (د شیعہ عالماو او د عراق د علمي ډلې مشر) و؛ ډاکټر مصطفی جواد (چې په عربی ژبه کېښې یې تخصص لرلو) او ډاکټر صاحب زینی هم و.

ومې ویل د پیغمبر صلی الله علیه و آله له سیرته شورو کړم، نو داسې حدیثونو ته ورسیدم چې هیڅ امکان نه لري چې هغه صحیح وي؛ مثلا دا چې ځمکه د غوا په

١. لکه بهج الصباغة فی شرح نهج البلاغة.

٢. وگوى د القرآن الکریم و روایات المدرستین دریم ټوک او د هغه روایتونو د سندونو

څیړنه چې حاجي نوري د دلیل په توگه راوړي دي.

٣. د لازيات تفصل لپاره وگورئ معالم المدرستین، ٣ ټوک، ٣٥٩ - ٣٦٠ مخ، څلورم چاپ،

١٤١٢ هجری او نقش ائمه در احیاء دین، ٧ ټوک او القرآن الکریم و روایات المدرستین،

٣ ټوک، ١١٩ - ١٢٨ مخ.

بنکر باندې ده، غوا په یوه مهی ده او...! د دې راوي څوک و؟ کله چې مې یې سند ولټوه نو ومې لیدل چې سند یې له ابوالحسن البکر دے^۱ نو هلته مې دا ضروري وگڼله چې د بحار الانوار مصدرونه (چې له کوم ځایه راخستې شوے دے) ولټوم او په دې لټه کېنې مې ولیدل چې علامه مجلسي د خپل کتاب په مصدرونو کېنې د شیعو د دوه سوه پنځوسو مصدرونو نامې اخستې دي او د اهل سنتو له نوي مصدرونو نامې یې اخستې دي. ما وکتل چې علامه مجلسي فرمایي چې ابوالحسن البکر شیعه و او د هغه د شیعه شونې لپاره دلیونه راوړي یو دلیل یې دا و چې دا حدیثونه یې په دهه ربیع المولود «فی محضر من العلماء» کېنې لوستي دي.^۲ دویم دلیل یې دا و چې هغه د شهید ثاني استاذ و. د هغه لومړی دلیل خو زمونږ لپاره حجت نه دے. له دې سببه چې د علماوو په وړاندې کیدې شي له سیره ابن هشامه هم یو مطلب د پیغمبر صلی الله علیه وآله په هکله مونږ ته نقل کړي.

د دویم دلیل په هکله مو هم څیړنه او بحث وکړ. معلومه شوه چې دا کس د شهید ثاني په روایت کېنې استاذ و او هغه هم د روایتونو په اجازت کېنې چې شیعه په سني ته او سني به شیعه ته ورکوله. بیا مې مطالعه وکړه؛ ومې لیدل ابوالحسن البکر دوه کسان دي: یو په شام

۱. احمد بن عبدالله بن محمد، د لومړي خليفه ابوبکر له لمسيو دے چې په دريمي پيړۍ کېنې وفات شوے دے ذهبی د هغه د ژوند په حال کېنې ليکي: «واضع القصص التی لم تکن قط» او هغه هغه ابوالحسن البکر محمد بن محمد بن عبدالرحمن نه علاوه یو بل کس دے چې په ۹۵۴ هجري کال کېنې وفات شوے دے.

د ابو الحسن البکر په هکله د خبرتيا لپاره وگورئ: میزان الاعتدال، د احمد بن عبدالله د ترجمې شمېره ۴۴۰ ژوند لیک او لسان المیزان (د ترجمې شمېره ۲۳۹) او اعلام زرکلی، ۱ توک، ۱۴۸ مخ.

۲. معلومېږي چې په هغه وخت کېنې به په اصفهان کېنې د پیغمبر صلی الله علیه وآله د زوکړې لس ورځې جشن کیده.

کښې و او یو په مصر کښې. د یوه نامه احمد ده او د دویم محمد. دا روایت د هغه مصري دے چې په جعلی حدیثونو مشهور دے او درې کتابه لري: یو د پیغمبر صلی الله علیه وآله د زوکړې په هکله یو د علی علیه السلام د شهادت په هکله او یو کتاب یې د حضرت زهرا (س) په هکله لیکلے دے چې د دې کتابونو مطلبونه د بحار الانوار په وسیله، زمونږ کتابونو ته راغلي دي او تردې چې منتهی الامال ته هم راغلي دي. نو د دغو کسانو حدیثونه په دې طریقہ زمونږ کتابونو ته راغلي دي.

د شیعه عالمانو تر منیخ له تیر وخته تر اوسه پورې، ډېرو کمو کسانو د حدیث داسې خدمت کړے دے لکه څه رنگ چې علامه مجلسي کړے دے. دغو عالمانو چې کوم خدمتونه کړي دي هغه باید کم ونه گڼو او مونږ چې څه لرو له هغوي یې لرو. د شیعو عالمان د یوبل درناوې کوي خو د یو بل تقلید نه کوي. مونږ تقلید نه کوو. مونږ د سیرت، د قران د تفسیر، عقیدتي، اخلاقي او ادبي حدیثونو په څیرنه کښې همداسې څیړنې ته اړمن یو چې کومه څیړنه زمونږ عالمانو د فقهي حدیثونو په هکله کړې ده. اوس د تیرو عالمانو د مزبوت کاری یوه بیلگه بیانوو.

د حدیثونو په نقلولو او لیکلو کښې د شیعه د زیرتیا یوه بیلگه له هغه عالمانو چې په حدیث کښې یې کار کړے دے او ما یوازې هغوي په خپله لیدلي دي، یو زما نیکه خاتم المحدثین آقا میرزا محمد شریف عسکری تهرانی و چې د آیت الله العظمی میرزا حسن شیرازی (د تماکو د حرامیدو فتوا چې یې ورکړې وه) او د سامرا دریم عالم و. آقا میرزا محمد تهرانی، مستدرک بحار لیکلے و چې یوازې اجازت نامې یې پینځه ټوکه وې چې مرحوم شیخ آقا بزرگ تهرانی او مرحوم آقا سید محسن امین عاملی د اجازات له کتابه په خپلو کتابونو کښې له هغې گټه اخستې ده. د بحار د اجازتونو کتاب هم پینځه ټوکه دے زه په هغو کښې د دوو اجازتونو ځینې برخې دلته راوړم چې وگورئ چې

زمونږ عالمان د حديث په ليكلو او نقلولو كښې څنگه وو. دا هغه دوه اجازې دي چې ما هغه د القرآن الكريم و روايات المدرستين كتاب كښې له اجازات البحار الانوار نقل كړي دي، هلته په خپله د علامه مجلسي په خط چاپ شوي دي.

١. د شيخ فخرالدين محمد چې فرزند علامه حلي زوي و (وفات كال يې ٧٧١ هجري) شيخ محسن بن مظاهر ته په اجازې كښې داسې راغلي دي:

(و أجزتُ له ايضاً أن يروِي عني مصنفات الشيخ أبيجعفر محمد بن الحسن الطوسي و من ذلك كتاب تهذيب الاحكام فيني قرأته على والدي درسا بعد درس و تمت قراءته في جرجان سنة اثني عشر و سبعمائة، عني عن والدي ثم والدي قرأه على والده أبيالمظفر يوسف بن علي و أجاز له روايته ثم يوسف المذكور قرأه على الشيخ معمر بن هبة الله بن نافع الوراق و أجاز له روايته ثم الفقيه معمر المذكور قرأه على الفقيه أبيجعفر محمد بن شهر آشوب و أجاز له روايته ثم شهر آشوب قرأه على مصنفه أبيجعفر محمد بن الحسن الطوسي و قرأه جدي مرة ثانية).

گورو چې شيخ فخرالدين محمد، دا كتاب په دوو طريقو (يو بل پسې درسونو كښې) تر دې چې تر ليكوال راورسي اجازت وركړې دې يعنې كتاب يې دوه ځله خپل استاد ته لوستې دې او هر يو استاذ يې خپل استاذ ته لوستې دې تر دې چې ليكوال ته رارسيدلې دې.

٢. او يو بل روايت هغه مرحوم مجلسي د كافي كتاب لپاره اجازه ده چې دلته يې راوړو. د كافي كتاب دا نسخه د امام رضا عليه السلام د مزار په كتابتون كښې پرته ده زه تاسو ته د دې اجازې يوه برخه وړاندې كوم:

تصحیحا و تدقیقا و ضبطاً في مجالس آخرها خامس عشر شهر جمادى الأولى

١. قراءه په دې معنی دے چې يو لفظ او د هغې معنی له استاذ زده كړې. د لا ډېر خبرتيا لپاره وگورئ القرآن الكريم و روايات المدرستين كتاب، ١ ټوك، ٢٩٩، ٢٨٢ مخونه، لومړۍ چاپ، ١٤١٥ هجري.

من شهور سنة ثلاثة و ثلاثون بعد الألف من الهجرة،

او په یو بل ځای کښې په بلې اجازې کښې فرمایي:

أنهاه المولى الفاضل البارع الذكى الألمعي، مولانا محمد شفيع التويسركاني،
سماعا تصحيحا تدقيقا ضبطا في مجالس آخرها بعض أيام شهر ذى القعدة سنة
ثلاث و ثمانين بعد الألف من الهجرة.

یعنی لکه څه رنگ چې کافي کتاب به یې تر هر ځای پورې لوسته، اجازت
ورکونکي استاذ به د هغه کتاب په حاشیه کښې هغه ته اجازت لیکل. بیا
فرمایي:

أجزت له - دام تأييده - أن يروي عني كل ما صحت لي روايته و إجازته بأسانيدي
المتصلة إلى أصحاب العصمة....

روایتي اجازت زمونږ د عالمانو په نزد، د نن سبا د اجتهاد د اجازت په شان ده.
داسې نه وه چې (یو له هغوي زه یم چې له شیخانو: مرحوم شیخ اقبزرگ تهراني
او زما نیکه مرحوم له خوا د روایت کولو اجازت لرم او کله کله هم د روایت کولو
اجازت ورکوم، یو کلي عبارت سره ووايي «أجزت له أن يروي عني ما صحت لي
روايته.» نه؛ بلکې څه چې د اجازت ورکونکي په وړاندې صحیح ولوستل شي
نو د هغې په هکله به یې ویل چې ما د دې اجازت درکړ (او دا اجازت مې د
پلانکي او پلانکي له لارې درکړ تر دې چې د کتاب لیکونکي ته به ورسید.)

زمونږ د عالمانو د روایت په علم کښې دا طریقه په تیرو وختونو کښې وه؛ خو له
کله راهسې چې د اخباریانو او اصولیانو تر مینځ شخړې رامینځته شوې نو
زمونږ ډېر کار دا شوه د مې چې په فقهي حدیثونو کښې غور وکړو. او حدیثونه
هماغه شان چې پکار دي خپل استاد ته نه لولو او له خپل استاذه یې نه روایتوو
او زمونږ تر مینځ اجازت ورکول د هغه وړاندې وخت غوندې نه دي پاتي.

خو څه چې مې د خلیفه گانو په مذهب کښې لیدلي دي، د هغې یوه بیلگه بیانوم:
د اهل سنتو په یوې سرچینې کښې راغلي وو چې د هغوي یو عالم (د علم د

خاوندانو په کور کښې، یو ماشوم په ځانگو کښې ولید. ویې ویل: "ویریزم چې دا ماشوم زما درس ته راونه رسي! نوزۀ دې ماشوم ته اجازت ورکوم چې له ما روایت وکړي".^۱

نو دې ته په پام، لکه څه رنگ چې گورو د خلیفه گانو د مذهب د روایت د نقلولو طریقه د اهل بیتو علیهم السلام له مذهب ډېره جدا ده.

---

۱. القرآن الکریم و روایات المدرستین، ۱ ټوک، ۳۱۳ مخ.